

A Hradzsintól Visegrádig

A szeptember 30-i szlovákiai és az október 15-i lengyelországi parlamenti választások a két országban pártpolitikai földrengést eredményeztek – de a kelet-közép-európai tektonikus vonalak mégis alig toldták el. Inkább a fővárosokban érezhető a változás szele, mint az országok között. A győztesek pozíciói tekintetében ez szenzációként könyvelhető el.

Semmi nem mutatja jobban a tematikai mozdulatlanságot, mint a Visegrádi Négyek (V4) államfői csúcstalálkozója, amelyhez a cseh Petr Pavel a prágai Hradzsintban látta vendégül Zuzana Čaputová szlovák, Andrzej Duda lengyel és Novák Katalin magyar kollégáját. A tavaly októberi pozsonyi találkozó óta a világban sorozatosan történnek katasztrófák – a négy államfő találkozója Petr Pavel szerint „segített azon területek felkutatásában, amelyekben a szomszédok együtt tudnának működni”. Bár a politikuskok nézetei változhatnak, országai változatlanul szomszédok maradnak. „Tudnunk kell, hogy nézeteink hol találkoznak, hol tudunk együttműködni, illetve hol tér el véleményünk”, fogalmazott a cseh elnök. Zuzana Čaputová kijelentette: A négy országnak érdeke a jószomszédi kapcsolatok fejlesztése, de „tisztelben tartjuk, hogy néhány kérdésben eltér a véleményünk. Fontos, hogy ezekről is tudunk beszélni”, - mondta a szlovák államfő.

Novák Katalin szerint a tanácskozáson kiemelt téma volt a biztonság kérdése, amellyel kapcsolatban Magyarország köztársasági elnöke úgy látja, hogy a V4-es blokk „biztonságos szigeteket alkot Európában”. Kiemelten fontosnak tartják az államfők az Európai Unió és a schengeni határok védelmét, a hatékony fellépést az illegális tömeges migrációval szemben, és a terrorista akciók elleni védekezést nyilatkozta Novák Katalin.

Magyar javaslatra döntöttek el, hogy együtt szorgalmazzák a visegrádi alap növelését, amely eddig évente tízmillió euróval gazdálkodott. Novák Katalin szeretne kétszer annyit befektetni olyan kezdeményezésekbe, amelyek erősítik az országok közötti együttműködést. Azon kívül más országokat is lehetne segíteni, köztük Ukrainát. Az ott tomboló háborúval kapcsolatban Novák Katalin közölte, egyöntetű álláspontjuk, hogy Oroszország nem nyerheti meg a háborút, Ukrajna mellett állnak, és a visegrádi országok, ki-ki a maga módján igyekszik segíteni, hogy Ukrajna eredményesen védhesse meg nemzetét és országát.

Ez ugyan nem a teljes ellentét Orbán Viktor tetteinek, de nem is egyezik velük. A magyar miniszterelnök éppen akkor írt levelet Charles Michelnek, az Európai Tanács vezetőjének, mikor Novák Katalin Prágában tárgyalt. Orbán „sürgösen” követeli, hogy tartsanak „stratégiai megbeszélést” az EU politikájáról, különben kisiklatja az Ukrajna megsegítésével kapcsolatos tárgyalásokat idézte hírlevelében a Politico. Orbán szerint nem lehet döntést hozni Ukrajna csatlakozási tárgyalásainak megkezdéséről, az országnak nyújtott további pénzügyi segítségről, illetve esetleges új szankciókról Oroszország ellen, anélkül, hogy a blokk vezetői bele ne egyeznének a „stratégiai megbeszélés” megtartásába. Az angol nyelvű brüsszeli hírcentrumnak nyilatkozó EU-diplomata szerint a magyar kormányfő minden Ukrajnával kapcsolatos döntést alá a vétés fenyegetésével.

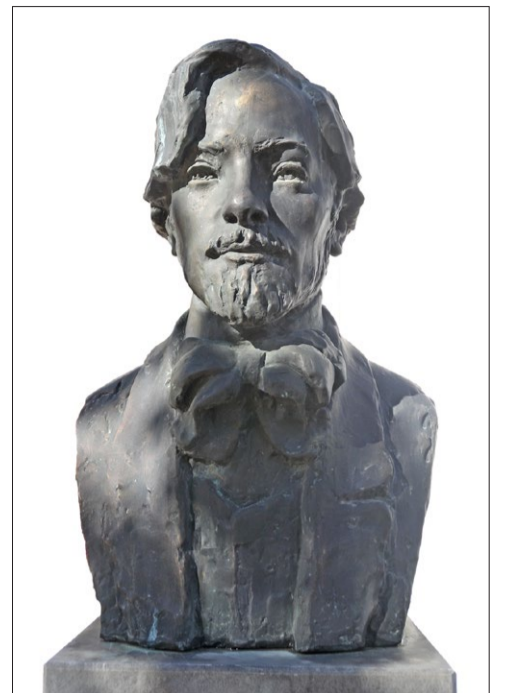
Érdekes módon Orbán e témakörben szembemert egyezik régi-új szlovák kollégájával. Az ukránellenességéről hírhedt Robert Fico félretette az előbbi miniszterelnökségei óta ismert magyarellenességét és a némelyek által konstatált baloldaliságát. A pozsonyi par-

lament úgy szavazott bizalmat Fico negyedik kormányának, hogy rábólintott a programnyilatkozatra, amely szakértők szerint sokban hasonlít Orbán politikájára. Luboslav Kačalka, a Trend gazdasági hetilap munkatársa a magyar nyelvű Új Szó cikkében így fogalmazott: „A valóságban azonban már az első lépéseitől kezdve inkább a méregdrága, általános megoldásokat választja, amelyekkel nem csupán a valóban rászorulókat célozza meg, hanem az összes választót. Tipikus példa erre a 13. nyugdíj, amelyet jövő évtől a kormány teljes összegben kifizet még a legtehetősebb nyugdíjasoknak is.” A pénzt különböző adó- és járulékemelésekből szeretnék előteremteni. „A gyakorlatban ráadásul valószínűleg semmi sem lesz a baloldali kormány azon igyekezetéből, hogy a gazdagok többet fizessenek, az adóemlékekkel kapcsolatos többletterhet így végül az összes háztartást sújtja majd” írta Kačalka.

A kormányprogramot 78 képviselő szavazta meg 65 „nem” ellenében, heten nem voltak jelen. A hármas kormánykoalíciónak, melyet Robert Fico Irány (Smer-SD) nevű mozgalma, a Peter Pellegrini vezette Hang (Hlas-SD) és Andrej Danko Szlovák Nemzeti Pártja (SNS) képez, 79 képviselője van a parlamentben.

A V4 szempontjából talán fontosabbak a Fico-kormány külpolitikai irányvonalai. A programnyilatkozat leszögezi: Az új kormány „az ukrainai konfliktusnak a nemzetközi jogon alapuló, Ukrajna függetlenségét, területi egységét és az önvédelemhez való természetes jogát tisztelgetően tartó megoldását támogatja”. De ugyanakkor Orbánéhoz hasonló kitétel, hogy „a konfliktus katonai megoldására nincs kilátás, s a szlovák kormány a nemzetközi közösségnek a tűzszünethez és béketervekhez vezető kezdeményezéseit fogja támogatni”.

Ami az Európai Uniót illeti, Fico itt is magyar kollégáját követi, és kihívásnak nevezi azt a brüsszeli „igyekezetet”, amely az EU-ban „alapvető ügyekben többségi jóváhagyással váltaná fel az egyhangú döntéshozatalt.”

Kertbeny Károly, osztrák műfordító

Sem ez, sem a migrációs kvóták bevezetésére tett kísérlet „nem egyeztethető össze az új szlovák kormány az európai uniós tagságról és a nemzeti érdekek védelmének szükségességéről alkotott elképzeléseivel”.

Lengyelország várhatóan pontosan fordított irányban fog haladni, ha a választási eredményekből adódó többségi viszony szerint Donald Tusk alakít kormányt. A bonyolult fogalmazás azért helyes, mert november közepe óta még az eddigi miniszterelnök próbált többséget szerezni. Mateusz Morawieckit azért bízta meg Andrzej Duda államfő, mert a választásokon a még-kormánypart, a Jog és Igazságosság (PiS) 194 mandátummal a legerősebb frakciót képezi a varsói parlamentben, a Szejm-ben. Viszont többsége nincs, és minden jel arra mutat, hogy nem is lesz. Két eddigi ellenzéki párt ugyanis elutasította Morawiecki ajánlatát. „Már megállapodtunk

Folytatás a 2. oldalon

Ukrajna és Kárpátalja állóháborúban

Helyi, országos és nemzetközi szinten is tovább nehezítik a mindennapokat Ukrajnában a szünni nem akaró háború „szövődményei”. A 128. hegyi rohamdandárt ért támadás miatt november 6-án háromnapos gyászt rendeltek el Kárpátalján. Egyre nehezebb a helyzet a frontvonalon, melyre lokális szinten az emberhiány, nemzetközi léptékben pedig az izraeli háború is tovább súlyosbít. A szomszédos országokon keresztül vezető gabonaszállítványozás is egyre csak akadozik, melynek eredményeként több kilométer hosszan napokig állnak az ukrán gabonát szállító kamionok.

Az október 6-i aradi vértanúkról, valamint az október 23-i 1956-os forradalomról való megemlékezés hagyományosan, csöndes főhajrával zajlott le idén is, az egyre csak csökkenő létszámú kárpátaljai magyar kisebbség soraiban. Viszont a szünni nem akaró, jelenleg stagnálóan mondható orosz-ukrán háború hozadékaként sajnos folyamatosakká lettek a gyászos főhajrák a megyében és Ukrajna-szerre is. A csaknem mindennaposá vált gyászjelentéseket legutóbb különösen nagy pusztítású tragédia tetézte, mely a 128. hegyi rohamdandárt érintette. Az említett alakulat tűzérsztyálynak tagjai november 3-án a Zaporozsjei területen, kb. 20 km-re a frontvonalától a rakétaerők és a tűzérség napja alkalmából megtartott ünnepségre gyűltek össze, ahol kitüntetőket akartak átadni a katonáknak. Ekkor érte légi támadás az ott megjelenteket. Bár eltérő adatok láttak napvilágot azt illetően, mennyien veszítették életüket az orosz rakétatámadás következtében, viszont november 6-án az alakulat által közzétett információ 19 emberének az elvesztését erősítette meg. A tragédiát követően azok a katonák, akiknek sikerült „csak” sebesüléssel megúszniuk ezt a támadást, úgy nyilatkoztak az ukrán sajtónak, hogy nem tudták, mi miatt hívják őket össze. Ha előre tudták volna, hogy kitüntetések kiosztása miatt – nem mentek volna el. Rusztem Umerov ukrán védelmi miniszter és Volodimir Zelenszkij ukrán elnök az esettel kapcsolatban vizsgálatot rendelt el, a megyében pedig háromnapos gyászt hirdettek.

Nem titok, hogy több mint másfél éve nehezítik a mindennapokat a szünni nem akaró háború okozta „szövődmények” mind helyi, mind országos szinten. Valerij Zaluzsnij ukrán vezérkari főnök a *The Economist*-nak adott november eleji interjújában a hadviselés jelenlegi állapotát illetően elismerte, hogy sok subjektív és objektív tényezőnél fogva a háború pozícióháborúba csap át, melyből nagyon nehéz kijutni és melynek fő célja – a kifárasztás. „A pozíció-, kifárasztó háború legfőbb veszélye abban rejlik, hogy évekre is elhúzódhat és kimeríti az ukrán államot. (...) Olyan technológia-fejlettségi szintet értünk el, mely sarokba szorított minket. Mély és csoda-szerű áttörés, több mint valószínű, nem lesz” – összegezte Zaluzsnij a front helyzetét, miközben az első világháborúhoz hasonlította a kialakult szituációt. Ezzel az ukrán hadvezetés feje gyakorlatilag beismerte a nyár elején indított ukrán offenzíva kudarcát, és azt, hogy jelen helyzetben nem képesek az orosz vonalak áttörésére. Ez szembe megy a kijevi politikai vezetés állításaival, így nem véletlen, hogy a nemzetközi média egy része Zelenszkij és Zaluzsnij közötti konfliktust feltételez a háborús helyzet megítélésében. Az ukrán vezetés elutasít minden olyan hírt és feltevést, ami az ukrán politikai és katonai igazgatáson belüli törésvonalak meglétére utalhat. A vélelmezett Zelenszkij-Zaluzsnij ellentétet az Ukrán Elnöki Hivatal az UNN-en keresztül propagandának és fake newsnak minősítette, mint ahogy azokat az állításokat is, hogy „az Oroszország elleni szankciók eredménytelenek”, „a háború befagyott” vagy, hogy „tárgyalások zajlanak” a hadviselő felek között. Ezzel egyidejűleg – s valószínűleg nem a fentiekől függetlenül – november első felében demonstrációk sorozata ment végbe Kijevben, Dnyipróban, Hmelnyickijben, Ternopolban, Lembergben, Csernyivciben és más ukrán városban is. Ezek keretei között az első vonalakban szolgáló ukrán katonák hozzátartozói – édesanyák, feleségek és gyermekek – plakátokkal a kezükben követelték az orosz támadás kezdetétől behívott szeretteik leváltását a fronton, valamint a demobilizálás szabályozását, mert „a győzelem – mindenki felelőssége”.

Folytatás a 3. oldalon

Távol a béke Közel-Keleten

Mikor jelen sorok írásába kezdtem, Izrael kormánya és a Hamász között éppen biztatóan alakultak a fegyvernyugvásra vonatkozó tárgyalások. Pontosabban túsul ejtett személyek szabadon bocsátásáról állapodtak meg, aminek fejében néhány napig hallgatnak a fegyverek. Nehéz megállapítani, de nem is fontos, melyik fél engedett a rá nehezedő nyomásnak, sokkal lényegesebb, hogy valami elmozdult a holtpontról, mielőtt egyetlen romhalmazzá pusztult volna a Gáza-övezet. A tömegtájékoztató szervek nem győzik ismételnit, hány ember pusztult el izraeli oldalon a terrortámadás következtében, meg hány izraelit ejtett túsul a Hamász, hogy ezzel is igazolják, Izraelnek jogában áll a védekezés. Erről nem is lehet vitába szállni senkivel, csak hogy megkérdőjelezhető: a több, mint kétfélmillió palesztinnak kell bűnhődni a terrorista Hamász szervezet fellépéséért?

Nem kibúvóként, de nem árt visszanyúlni az Öszövétség világába, aminek, ha nem is a kezdetén a testvérgyilkosság tényével szembeállunk. Valami ősi átok nehezedik erre a régióra, ami három egyisten vallás kiengesztelhetetlen ellentétében csúcsosodik ki. Ha más néven is, mindhárom vallás ugyanazon istent imádja, gyűlöletben mindegyik rá hivatkozik. A birtoklás dolgában ősi, hitvilágbéli jogokra építve tekintik sajátjuknak azt a földet, amelyik mindegyik szülőföldjének mondható. Ebben az összefüggésben említendő a kereszties hadjáratok éppúgy, mint a kisajátítások és elűldözések az évszázadok folyamán. A rómaiak által észszórt zsidóság zsigereiben is mindig az Igéret Földjére vágyott vissza, nem feledkezve el Jeruzsálemtől (137. zsolttár).

A háromisten mögött vitathatatlanul az élettér kérdése rejlik. Mivel Földünk térfogata nem növekszik, elméletileg be kell érnie valamennyi népnek a rendelkezésre álló területtel. Közel-Keleten ez sajátságosan sivataggal bővíthető, ami itt sok évszázados hagyományból táplálkozik: ha nagyon szorít

a helyzet, kényszerből még ki lehet vonulni a pusztába, meg, ha elűldöznek.

Néhány megkerülhetetlen adat: Izrael állam 1948-ban 20.991 km² területen jött létre; jelenleg – izraeli nézet szerint – 22.380 km² nagyságú. Lakossága 1948-ban 806.000 volt, jelenleg 9.092.000 lelket számlál. Mindenekelőtt a bevándorlási törvénynek köszönhetően a növekedés évente 1,6%-ot ér el. A népsűrűség ebből kifolyólag négyzetkilométerenként 410. Csupán összehasonlításképpen a Gáza-övezet 360 km² nagyságú területén 2,2 millió ember zsúfolódik össze; a jóval határozottan felül népsűrűség hihetetlenül magas. Ehhez Izrael főként bevándorlással, a palesztinok a születésszám fokozásával járulnak hozzá. Már a számok egyszerű összehasonlításából is következik, hogy – az inflációhoz hasonlóan – az emberi élet értéke is vészjóslóan csökken, természetesen az ellentábor oldaláról tekintve.

Ezt a megoldhatatlannak tűnő helyzetet csak felfokozza a vallási-világnézeti alapú érvényesülési igény, nyilvánvalóan a saját oldal javára az ellenségnek tekintett másik fél ellen. A hívős mérlegeléstől függetlenül háborzongató a bosszú forralta pusztítás: a Hamász támadásnak 1200-an estek áldozatul Izraelben, a Gáza-övezetben több mint 12.000 ember tehető a halálos áldozatok száma, mindehhez a települések jóvátehetően romokban hevernek (ORF2 Weltjournal, 2023. november 22.).

Nem bíraskodásból, de emberbaráti szempontból felmerül a kérdés: szükséges-e védekezésből az ilyen méretű pusztítás? Az igralmas szamaritánus szerepe ötlük fel. Nem mondhatjuk senki sem, hogy semmi köze ehhez a gyűlöletből táplálkozó háborúhoz. Amennyiben az ellenfelek képtelenek egymás elfogadására, minden felelősen gondolkodó embernek feladata a kritikus odafigyelés, de nem az ellentét fokozásával, hanem a sebek gyógyításával. Gondoskodni kell arról, hogy a megbékélés, egymás kölcsönös elfogadása szorítsa ki a lelkekből Káin természetét. PANNONICUS

Határok nélkül Ádventelő

Minden korok emberre leírta a közhelyes igazságot: semmi sincs úgy mint rég, korábban minden jobb volt... Változik a világ, és ma ez nagyon igaz. De Nekünk mennyire kell változni? Vagy értékeinkből jöttányit sem engedni? Ez nem elméleti vagy morális kérdés csupán, hanem sokszor nagyon és gyakorlati. A világ végülis változásokon ment előre és mégis vannak, léteznek olyan értékek, az örök értékek, amelyekhez ragaszkodnunk kell, illetve érdemes.

Amikor azt mondjuk hogy új utakon járunk, akkor is a régi térképeket kell használni. Vagy vannak a modern eszközök, amik szintén csak olyan jól, amilyenre készítették őket, és addig működnek, amíg fel vannak töltve. Talán jobban tudunk tájékozódni a világban, mint valaha, de a koordináta rendszer a régi. Istentől adottak a körülmények és a feltételek, mi pedig ezek körében, ezen határok között tudunk mozogni. Ráadásul másokra, egymásra vagyunk utalva. bár kollektíve minden bonyolultabb és olykor úgy tűnik, hogy nehezebb, de végig régi igazság, amit a sanzon is meg énekelt: egyedül nem megy... Tehát mindenképp a közösségre, az emlékezésre vagyunk utalva. Ez óvatosságot, megfontolt és figyelmes kommunikációt és a régiek tapasztalataira, tudására való hagyatkozást kell jelentessen. Az egyház, kereszténység bármelyik felekezete, a zsidóság is ezt kínálja föl nekünk. Megtartó ereje, és nem csak pozitív jövőképe, hanem előnyös és hatékony hatása is van a jövőre. Ábrahám óta a hit realizmusa. A józan ésszel belátható igazságokat elébe helyezni érzelmeinknek, azt pedig, amit nem tudunk megérteni bizalommal elfogadni. Sok mindent nem értünk Istennel, a másik emberrel kapcsolatban sem. De ezeken túl tudunk lépni és túl is kell lépni, ha van szeretet, ha van olyan erős kapcsolat, ami összeköt bennünket. Mindez egyéni sorsunkra, nemzeti és vallási közösségünkre is igaz. Erre tanít minket karácsonyi ünnepe is, és az akit ünneplünk, Jézus, illetve akikkel együtt ünneplünk: a Szent Család, amely a mi családunk is. Mária és József nem szerencsés statiszták, hanem az események főszereplői és első példaképeink. És mivel bármit is teszünk, el vagyunk maradva tőlük, az ideálistól, ezért

van szükségünk készületre, várakozásra, az Adventre. Hogy nyitott szívvel elfogadjuk az életet. Az élet Evangéliuma az év legsötétebb és leghidegebb napjaiban köszönt ránk. Arra tanít minket hogy a természetén túl van, ami örök és halhatatlan, amihez rendeződhetünk és az adhatja életünk célját értelmét boldogságát Mind egyénileg, mind közösségre. Elválaszthatatlanul egymástól és attól, Aki minket meg akar ajándékozni, nemcsak karácsonykor, hanem életünk minden napján.

Kollektíve akkor változik valami, ha egyénileg változunk. Megtérés nélkül nincs megújulás – köti a lelkünkre Ferenc pápa. A szinodális út, a közösen új utakra indulás helyett, vagy előtt ez a feladat.

De térjünk vissza Adventhez, amely idén nagyon rövid idő alatt Karácsonyhoz vezet minket.

Az alma a bűnbeesésre emlékeztet minket, hogy mindannyian bűnösök vagyunk. De Isten válasza az emberi gyengeségre, bűnre, az Édes-kertre való alkalmatlanságra már akkor a Messiás ígérete, és aztán annak beteljesedése, Jézus eljövetele. A tudás fája mellett, amelytől a Teremtő meg akarta kímélni az Embert, ott virágzik az élet fája, amely mindenkinek kínálja gyümölcsét... Belőle sarjadzik Jessze vesszeje, amelynek virága Mária, almája pedig az Ő Szent Fia: Erről szól a karácsonyi ének is: „A kis Jézus aranyalma, Boldogságos Szűz az anyja...” Az alma tehát a Kisdédnek, Isten hozzánk való szerelmének, életadó, tápláló, ízletes kegyelmének jelképe, amelyhez számos népszokás fűződik.

A karácsonyi ünnepkör hagyományának része, hogy Szenteste, a vacsora után almát annyi szeletre vág a gazda vagy gazdaasszony, ahány családtag az asztalnál ül. Azután mindenki kap belőle egyet, ezekkel a szavakkal: „ha valamely családtag eltéved, jusson eszébe, kivel ette együtt az almát, és hazatalál.”

Én ebből a képzeletbeli, de nagyon is valóságos almából szeretnék egy-egy szeletet nyújtani a kedves Olvasóknak, azoknak is, akik esetleg nem olvassák figyelmesen a Bécsi Naplót – kérem adják át nekik! És aztán soha se felejtjük, hogy kivel ettük a karácsonyi almát!

VARGA JÁNOS, a Pazmaneum rektora

Korunk Tragédiája

„Mielőtt Petőfi, Madách, Vas Gereben magyar »rabságos éjben« vigasztaló szövétnék gyanánt világitó *centennialis* esztendőjét elhagynók, [...] állítsuk fel ünnepi sorba a betűk ólomkatonáit...” – írta egy évszázada, 1923 novemberében a maga ékes megfogalmazásával Szabó István történész, a parasztság történetének talán legkiválóbb megéneklője, mielőtt végigtekintett volna szűkebb pátriájára, Debrecen sajtótörténetének nyolc évtizedén. Idén, száz esztendővel később a legnagyobb hatású magyar költő születésének kétszázadik évfordulója mintha háttérbe szorította volna Madáchot és *Az ember tragédiáját*. (Vas Gereben – aki e sorok írójának is sokáig csak „utcanév” volt – mára szinte teljesen elfeledett alakja 1848–49-nek és a szabadságharc bukása utáni prózairodalomnak.)

Az év utolsó *Bécsi Napló*jának hasábjain talán érdemes néhány gondolatot szentelnünk a magyar irodalom példátlan remekművének, amely alighanem mindaddig aktuális marad, amíg egyetlen magyar – vagy nézzünk tágasabbra: ember – él e földön. Madách Imre – saját életét és a nemzet történetét egyaránt tekintve – oly korszakban is mert az emberiség fordulatain és a hangzatos eszmék, ideálok bukásának okain gondolkodni, amelyben minden remény veszni látszott. E körülmény talán már önmagában cáfolja a *Tragédia* pesszimizmusáról szóló téziseket, de egyben kijelöli a rokonságot jelen korunkkal is. Világjárvány(ok), háború(k), terror, soha nem látott szellemi kiüresedés, a természet pusztulása – és mindezek kombinációja – láttán alig van kedvünk messzebbre, tágasabbra tekinteni a mindennapok sárdagasztásánál. Pedig Madách arra is példát ad, hogy a legvészteresebbnek látszó időkben is van értelme – sőt *csak ennek* értelme – a holnap és holnapután lehetőségein merengeni. A jövőt persze csak a múlt hibáinak ismeretében munkálhatjuk.

Dicsőség, szabadság, életélvezet, hit, nyugalom, egyenlőség, tudomány, szabad verseny, emberiség – eszmék, amelyek megvalósítva rögeszmékké torzulnak. „Épp a szent tan mindig átkotok, / Ha véletlen reá bukkantatok: / Mert addig csűrítetek, hegyeztetek / Hasogatjátok, élesítitek, / Míg örültség vagy békó lesz belőle” – címzi

az üzenetet Lucifer a konstantinápolyi címben Ádámhoz és az emberiséghez. De élhet-e eszmék nélkül az ember? És mi korunk vezérlő eszméje? Hova helyezné Madách ma Ádámot? Netán valamelyik korábbi szint éljük újra? Athénban járunk, ahol a kis- és középszerűség a demokrácia jelszavai alatt „cserépszavazza” a kiválóbbakat? A bukás előtti Rómában, ahol „a város pusztul, durva idegen nép / Tiporja el arany vetésidet / Szédbomlik a rend, senki sem parancsol / S szót nem fogad”? Netán Londonban, ahol a szabadverseny rendszerből „csupán” egy „főcsavar” maradt ki: a kegyelet? Vagy éppen a nemzetek feletti falanszterben, amelyből a hon „kisszerű” fogalmát már kiiktatták: „Most már egész föld a széles haza, / Közcél felé társ már most minden ember, / S a csendesen folyó szép rend fölött / Tisztelve áll örül a tudomány.” Esetleg már nem messze az utolsó embertől, az eszkimósín rideg valóságától?

Aligha csak az időről időre ránk törő nyomottság, a képernyőkről és az egyre modernebb szerkezetekből áradó megállíthatatlan hírfolyam, közösségeink pusztulása vagy a pillanatnyi rosszkedv mondatja velünk, hogy szellemi értelemben olyan mélységbe kerülünk, amelyet még talán Madách zsenije sem látott előre. A falanszterjelenetben elveszik a gyermeket az édesanyjától, és előre megírják sorsát – de legalább nem „kötözik” egy kórházi ágyhoz, szállítását „az ő érdekeire hivatkozva” megtiltva, megvonva tőle a gyógyulás bármely kis reményét is. Madách nem ismerhette a 20. századi diktatúrák „kartotékrendszerét”, a nemzetiszocializmus és a kommunizmus brutálisát, még kevésbé a 21. század technikai fejlődésével együtt járó totális és globális megfigyelési rendszereit. Az álmodozástól „eltöltött” Platon és a széklábakat faragó Michelangelo helyére lépő „mesterséges intelligenciát” és a művészetek kiüresítését sem. A „kevesebb embert, több fókát” kívánó utolsó ember víziója sem tűnik rosszabbnak egy atomhatalmak egymásnak feszülésével záruló pusztító háború következményeinél.

„Az ember célja e küzdés maga” – veti oda a végső reményt Madách, amelyet az Úr szava a következőképp erősít meg: „Te, Lucifer meg, egy gyűrű te is / Mindenségemben – működjél tovább:

Autokraták logikája

Tudhattuk volna, hogy az oroszok megtámadják Ukrajnát, ha előbb olvassuk a francia filozófus Mitchel Eltchaninoff könyvét (német fordításban Logik und Willkür eines Autokraten, 2. kiadás, Stuttgart 2022, 197 old.). A szerző feltárja Vlagyimir Putyin múltját, politikáját és jövőbe tekintő vízióját, az egész világot veszélyeztető álmát új eurázsiai birodalomról. Bemutatja Putyin kedvelt filozófusainak és írónak ideológiáját. Megtudhatjuk azt is, miként hamisítja meg a történelmet, és hazug propagandájának mi lesz a következménye.

Putyint családja erős patrióta szellemben nevelte. Az országban szélsőségesen militarista szellem uralkodott. Egyéniségét, későbbi működését jogi tanulmányai és a Sztálin idejében kíméletlen titkospolitikai rendőrképzés határozta meg (KGB – FSB).

A Szovjetunió felbomlása és az azt követő gazdasági és politikai válság után Putyin 1999 legvégén került hatalomra. Kétszáz munkatársa közül száználvalva a titkosrendőrséghez vagy a hadsereghez tartozott. Oroszország elnöke tőlük kapja információit. Újságot nem olvas, a híreket ő írja elő. A Jelcin privatizációja alatt meggazdagodott oligarchákat „megvásárolja”, külföldre kényszeríti, vagy bebörtönzi. (Chodorovszkij). Hatalomra jutása után nemsokára vertikális hatalomról beszélt, demokratikus diktatúráról, a törvény diktatúrájáról. A törvény az, amit megenged vagy megtilt. Oroszország dicső múltját méltatja, az orosz nép kiválasztottságát és keresztény erényekre épült messiási hivatását hangsúlyozta. Oroszország hatalma az orosz nemzeti demokrácia. Elismeri, hogy Sztálin diktátor volt, de legyőzte ellenségeit, a nácizmust, és megmentette a világot. Putyin sohasem volt liberális. Megértő, udvarias viselkedésével karrierjét építi, meg akarja nyerni tárgyaló felei bizalmát, majd kihasználni gyengéit. Ellenségeit megsemmisíti.

Elég csak néhány személyt említeni, akik az orosz elnök bizalmasai, vagy akiknek tekintélyre hivatkozva bizonyítja igazát. Vlagyimir Jakurin szenvedélyesen nyugatellenes politikai szakértő, mélyen vallásos ortodox, aki húsvétkor személyesen viszi Jeruzsálemből Moszkvába a „Szent Tüzet”, és Oroszország morális újjáébredésének szószólója. Danilevszkij a szláv népek egyesítéséért küzd, orosz vezetéssel. Oroszország túlságosan önálló és különböző ahhoz, hogy csak Európának egy része lehessen. Tyichon Sevku-nov nem csak a moszkvai Stretenszkij kolostor nagyhatalmú és rettegett priorja, hanem Putyin gyóntatója is egyben.

Putyinra Ivan Iljin munkái voltak a legnagyobb hatással. Iljin 1917-ben a forradalom ellen fordult, és ezért száműzték. A filozófus hamvait 1954-ben Moszkvában, a Domszkoi kolostor temetőjében ünnepélyes keretben között helyezték örök nyugalomra. Putyin legtöbbször Iljint idézi, de ha úgy kívánja érdeke, kiforgatva értelmezi. Iljin például csak bizonyítani akarja, hogy nincs ellentétben a keresztény etikával, ha a gonoszság,

vagy agresszor ellen fegyvert fogunk, akivel nem lehet kiegyezni. Putyin senkivel sem hajlandó kiegyezni, aki útjában áll. Elég tehát rivalisát, az EU-t, a NATO-t, a szabadságra vágyó népet ellenségnek nevezni és máris jogos a háború. Csúpan védekezésből. Putyin nem csak fegyverrel harcol. Tüzes nacionalizmussal, vallásosságot színlelve akarja megnyerni az egyház és a nép bizalmát, hazug propagandával félrevezetni a világ közvéleményét.

Iljin doktrínájának nevezett tanulmányában így érvel: „Oroszország a történelem folyamán létrejött kulturális és politikai egység. Nyugat azért próbál megtámadni minket, mert nem tudja elviselni az orosz nép különlegességét. Ravasz propagandával igyekszik megfélemlíteni, mint például szabadság, vagy emberi jogok, amik csak mocsokhoz és romláshoz vezetnek. Imperialista szomszédaink nem darabolhatják fel, nem szakíthatják el azokat a területeket, mint a Baltikum, Kaukázus, Ukrajna stb. A nép stabilitást kíván. Ezeket visszafoglalni javukra lenne és jogos is.”

Putyin még határozottabb. „Sohasem fogjuk megengedni, hogy ellenünk használják fel szomszédainkat. A kulturális és politikai megújulásnak termőföldje a háború. Így jön létre a nemzeti egység és töltheti be Oroszország messiási hivatását.” Ehhez maga mögött tudja az ortodox pátriárkát is.

Hatalomvesztés szempontjából katasztrófának tartja a Szovjetunió összeomlását, mert 25 millió orosz rekedt határon kívül. Ezt az igazságtalan történelmi tévedést korrigálni kell.

Századunk elején konfliktusokat provokált ki a Kaukázus vidékén élő népek között, majd szeparatisták Örményországtól elszakították Dél-Osszétciát és Abáciát. 2014-ben elfoglalta a Krim félszigetet és megtámadta Donbaszt. Jelenleg Ukrajna van soron. Moldávia lehet a következő.

Az orosz vezetők nem tudják elfogadni, hogy szuverén ország szabad népe maga döntse el, miként kíván élni és kivel akar barátkozni. Pedig valószínű, Oroszországgal is békésen szeretne élni, de nem „felügyelete” alatt.

Oroszok, svédek, lengyelek, litvánok és a déli népek évszázadokon keresztül küzdöttek egymással, amíg a jelenlegi határok között létrejötték államaik. A II. világháború előtt és után Sztálin még területeket csatolt Ukrajnához, amelyek Lengyelországhoz, Romániához és Magyarországhoz tartoztak. Putyin többre vágyik: mindent vissza! Gyűlöletet szító, népeket megosztó háborúk pusztítanak.

A franciák kibékültek a németekkel. Az európai népek elfogadják egymás határait és különbözőségeit, problémáikat pedig megegyezéses alapon igyekeznek megoldani. Már három generáció élhetett szabadságban és jólétben. Ellenben, ha Putyinnak sikerül destabilizálni a nyugati demokráciákat, hová menekülnek majd a Brüsszel ellenes „szabadságharcosok”?

MUSTÓ SÁNDOR

A Hradzsintól Visegrádig

Folytatás az 1. oldalról

a miniszterelnökkel, aki a többségi koalíció miniszterelnöke, Donald Tusk. Nem folytatunk egyidejű tárgyalásokat két miniszterelnökkel. Dublór nem érdekel bennünket” mondta Marek Sawicki, a Lengyel Parasztpárt (PSL) képviselője. A PSL a Lengyelország 2050 tömörüléssel képezi a Harmadik Út nevű szövetséget, amely szilárd együttműködést akar Tusk pártjával, a Solidarnosc-ból alakult Polgári Platformmal. A négypartii ellenzéki koalíciónak 248 képviselője van a 460 tagú Sejm-ben.

Tusk nem csak az Európai Tanács, később az Európai Néppárt volt elnökeként, hanem eddigi megnyilvánulásai szerint is meg fogja fordítani Lengyelország EU-politikáját. A nacionalista PiS 2015-ös hatalomra kerülése óta számos vitába keveredett „Brüsszellel” a demokratikus normákról. A Tusk vezette szövetség ígéretet tett nem csak az EU-kapcsolatok rendezésére, hanem főleg a – Magyarországhoz hasonlóan – befagyasztott pénzeszközök feloldására is.

/ Hideg tudásod, dőre tagadásod / Lesz az élesztő, mely forrásba hoz, / S eltántorítja bár – az mit se tesz – / Egy percre az embert, majd visszatér, / De bűnhődésed végtelen leend / Szünetlen látva, / Hogy mit rotani vágyol, / Szép és nemesnek új csírája lesz.” Karácsonyhoz és az év zárásához közeledve, amikor a nappalok majd lassan, de

biztosan hosszabbodni kezdenek, egy újabb körforgás kezdetén nem bízhatunk egyébben, mint az inga visszalengésében. Abban, hogy rendszerektől függetlenül a szellem mindig erősebb lesz az anyagnál, a Gondviselés kegyelme pedig a legnehezebb kihívásoktól is megóv bennünket.

NAGYMIHÁLY ZOLTÁN

MARTOS PÉTER

JERZY SNOPEK

Bem és Petőfi

„Két nemzet van egyesülve bennünk”

1849. január 10-e körül Petőfi megjelent a hadügyminiszter-helyettes, Vetter Antal tábornok előtt. Éppen Debrecenből tért vissza Pestre. Mélyen meghatották az ott tapasztaltak. Petőfi arra kérte őt, hogy Bem József tábornok engedélyével küldjék őt Erdélybe. Személyesen nem ismerte a tábornokot, de az Erdélyből érkező, az ott vívott győztes csatákról szóló hírek lenyűgözték. Vágyott arra, hogy a lengyel tábornok oldalán harcolhasson, akinek híre egyre szélesebb körben terjedt. Decemberben, karácsony előtt, Csucsánál legyőzte az addig legyőzhetetlen Urban ezredet, akinek a neve minden biztonnal kellemetlen emlékeket idézett föl a költőben egy szerencsétlen toborzási akció kapcsán.

Január 13-án Petőfi levélben fordult Kossuth-hoz. Olyan kérelemmel állt elő ismét, amelyet Vetter tábornok nem akart meghallgatni. Kéri – de mintha követelné –, hogy Bem táborába küldjék: „ha dicsőségesen nem is harcolhatok, de szegényt sem akarok magamra hozni, és most – véleményem szerint – szegyen nélkül csak Bem mellett lehet harcolni”.

Kossuth nagylelkűségről tett tanúbizonyságot, amikor teljesítette a költő kívánságát. Petőfi elindult Erdélybe, hátrahagyva feleségét és gyermekét, egy vele szemben ellenséges katonai minisztériumot, és egy – persze nem magyar hazafias körökben, de mégis – körözött „bűnöző” híret, akire elfogató parancsot adtak ki. Ugyanis Windisch-Graetz báró egy ilyen levelet küldött a költő után, aki erre akár büszke is lehetett volna, de a Bemhez vezető úton a bizonytalan jövő, az egymásra tornyosuló problémák, a megoldatlan kérdések nyugtalaníthatják.

Bármelyik nap megkezdhetette volna végre a rendes katonai szolgálatot, amiről régóta álmodott. Hamarosan kiderül, hogy ez az álom – legalábbis bizonyos mértékig – valóra válik, és kiteljesíti, sőt talán meg is alkotja a nagy Petőfi-legendát. De olyasmiről is kiderül majd, amire számítani lehetett ugyan, de mégis csodálkozt és csodálatot vált ki. Nos, ez a rendkívüli fiatal ember a tábori élet változó, de mindig kényelmetlen körülményei között, parancsok, éjszakai ébresztések, fásasztó menetelések, névsorolvasások, bevetések, csaták közepette, melyekben gyakran forgott kockán a katonák élete, igazi költői vulkán volt! És – bármennyire paradoxnak hangzik is – az emberi léleknek, az emberiség lelkének, azok minden rütkülésének

legérzékenyebb szeizmográfja is volt egyben!

Erdélybe, amely akkoriban egyetlen nagy csatatér volt, azonnal elindult, amint lehetett. Január 25-én este már Szellindekre ért, ahol Bem főhadiszállása és a honvédek tábora volt. Az egyik szemtanú, Bauer Lajos őrnagy így írt visszaemlékezéseiben: „Ekkor érkezett meg Petőfi Sándor, akit Bem a legőszintébb szívvel fogadott; a honvédek is lelkesedéssel és örömmel fogadták, azok, akik a nép köréből jöttek.” Épp egy sikertelen csatával a hátuk mögött itt, a románok és szászok által lakott területen megálltak, hogy erős gyűjtsenek a következő megpróbáltatások előtt. Bem maga a Bruckenthal-palotában szállt meg. Petőfi meglepetést készített elő számára. Összehívott egy zenészekből álló bandát, akik elénekelték neki a *Smuci się Polak nad losem ojczyzny* (*Básul a lengyel hona állapotján*) című hazafias dalt, amely Magyarországon rendkívül népszerű volt, és ami nagyon meghatotta Bemet. Ez a momentum döntő szerepet játszott, mintegy preludiuma volt annak a rendkívüli kapcsolatnak, amely a már idősebb, legendás lengyel vezért és a fiatal, de már híres magyar nemzeti költőt, Bem adjutánsát egymáshoz kötötte. Különben is, ez az „öregember”, ahogyan egyes katonák nevezték (később egyre gyakrabban hívták „ojczuleknek”, apónak), mindössze ötvennégy éves volt. Ami feltűnő volt benne, az az a kontraszt volt, amely az immár fáradt, beteges testének törekenysége és feltűnő mentessége, valamint szellemének és vasakarátának páratlan ereje között feszült. Ezek a lelki tulajdonságok háttérbe szorították, sőt semmissé tették a test gyengeségeit. Korának legkiválóbb tüzére, alaposan képzett és tapasztalt harcos, aki Európa-szerte vívott a szabadságért. Ezeknek és még más tulajdonságainak köszönhetően vált a magyar szabadságharc legemblemikusabb és legkarizmatikusabb vezetőjévé, igazi magyar nemzeti hőssé.

Petőfi sokat hallott róla és rokonszenvezett vele, még mielőtt személyesen találkoztak volna. Bizonyára Bem is hallott róla, elvégre 1848. március 15-e után a zseniális fiatal ember, a forradalom szellemi vezetőjének híre nemcsak Magyarországon, hanem Európában is elterjedt. Annál is inkább, sőt elsősorban annak köszönhetően, hogy nagy költő volt. A vezér a maga keménységével és bizonyos távolságtartó viselkedésével is érző ember volt. Nemes érzelmek

fűtötték, és a költői szépségre is fogékony volt.

Bem megtapasztalta Petőfi iránta érzett szeretetét is, és ezt szívből viszonzta. Ő, aki híres volt arról, hogy katonáival nagy igazságérzettel bánt, de az engedelmességet vagy a méltatlan viselkedést habozás nélkül halállal tudta büntetni, különösen jól bánt Petőfivel. A háborús körülmények ellenére, többet megengedett neki. Mi több, óvta őt – mint senki más – a veszélyektől. De mindezt úgy tette, hogy a költő és katonai méltósága semmiképpen se csorbuljon. Mindenáron meg akarta menteni Petőfi életét, miközben a magát rendre kockára tette.

Petőfi katonai szolgálata az erdélyi hadseregben azzal kezdődött, hogy kinevezték a parancsnok személyes adjutánsává. A nagyszebeni csatában Bem előző segédtszjtje, a hős Térei rotmester elesett, megemelte a parancsnok életét. Formálisan Petőfi lett volna az, aki a helyére lépett volna, de Bem más szerepet osztott rá. Szándékában állt távol tartani őt a harctérről, bár ez nem mindig sikerült neki. Még neki sem! A költő ugyanis hús-vér katoná akart lenni, vérkeresztséget akart a csataterén, és a parancsnok igyekezett tiszteletben tartani ezt a törekvését. Azonban nem engedte szem elől a segédtszjtjét, vigyázott rá a veszélyes pillanatokban.

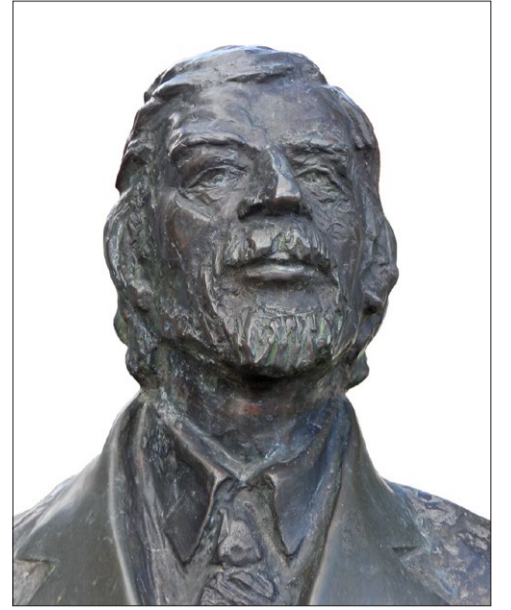
Az első csatában a költő nem vett részt. Január 31-én Bem olyan manőverbe kezdett, amely végül „nagy hosszú napig” tartó drámai csatához vezetett Déva és Vízakna között. A költő legmélyebben a szívében és emlékezetében ennek a nagy csatának a borzalmát és pátosát őrizte meg, amely egyben a tűzkeresztséget is jelentette. És bár a csata vereséggel végződött, számára ez egy újabb, ezúttal személyesen átélte tanúságtételt lett Bem zsenialitásáról és emberfeletti nagyságáról. Ezt a *Négy nap dörgött az ágyú* című versében fejezte ki.

E nagyszerű vers fényében Petőfi életrajzában egy egészen szokatlan, egyedülálló jelenség rajzolódik ki. A lengyel vezér és a magyar költő barátságáról sokat írtak, különösen Magyarországon. Kapcsolatuk lényege azonban, úgy vélem, nem szűkíthető le barátságra. A barátság fogalma ebben az esetben nem túl találó.

Ugyanolyan kiváló egyéniségek, ugyanolyan nagyszerű emberek voltak. Felismerték és tisztelték egymás nagyságát. De ez ebben a tekintetben csak féligazság. Mert igaz ugyan, hogy a nagyság különböző területeken valósult meg, és ez kedvező körülmény volt, mert kizárta a konfrontációt és a rivalizálás elemét, de Petőfinak az is ambíciója volt, hogy Bem területén – úgy mond – jelen legyen és tevékenykedjen. És itt egy figyelemre méltó dolog történt, amire Petőfi másvaló kapcsolataiban nemigen akad példa. Itt abszolút elismerte a vezér tekintélyét. Kész volt teljesen alávetni magát neki. Ez azt jelentette, hogy feltétel nélkül megbízott benne, nemcsak mint vezetőben – aki vereségeket is elszenvedett –, hanem mint rendkívüli emberben, akinek „minden gesztusát”, „néma csodálattal” kísérte, akit „istenként tudott imádni”, és akinek meg esküdött, hogy soha, semmilyen körülmények között nem árulja el. Hozzá kell tenni, hogy Bem nagy empátiával és toleranciával fogadta adjutánsa engedelmességének bizonyos tüneteit. Ezek végül is ártatlanok vagy jelentéktelenek voltak, és a parancsnok így is kezelte őket.

Hangsúlyozzuk még egyszer: Petőfi Bemhez való viszonyulása – az életrajzában fellelhető egyéb interperszonális kapcsolataihoz képest – egyedülálló. Petőfi csak Bemmel szemben ismerte el alárendeltségét, szelídítette meg saját egóját, függesztette fel túláradó kritikai temperamentumát és azt a rendíthetetlen bizonyosságot, amellyel saját ítéleteit, sőt szubjektív érzéseit is objektív, általános érvényű törvényeknek és igazságoknak minősítette. Számos esetet lehetne felhozni, amikor egyetlen hamis gesztus, hűtlenségi cselekedet vagy kicsinyesség következtében barátságokat szakított vagy tagadott meg. Nehezen bocsátott meg, bár kivételes esetekben képes volt szemet hunyni valakinek a hibája felett.

1849. április 10-én Bem a főhadiszálláson személyesen tüntette ki hadosztályát (harmadosztályú érdemrenddel) és több tisztjét. A kitüntetétek között volt Petőfi is, aki a következőképpen számolt be az eseményről: „Bem saját kezével, bal kezével, mert a jobb keze még mindig kötésben volt, a mellkasomra tűzte az érdemrendet, és azt mondta: bal kezemmel kitüntetem, teljes szívemből, teljes lelkemből! És ahogy ezt befejezte, megölelt, hosszán és melegen átölelt! Az egész világ tudja, hogy nem vagyok szerény ember, de Istenre esküszöm, hogy nem érdemeltem meg

Tadeusz Nowak, lengyel műfordító

ennyit. Nagy meghatottsággal, amelynek emlékére még most is remeg a lelkem, válaszoltam: Tábornokom, többet köszönhetek Önnek, mint saját apámnak, mert apám csak életet adott, de Ön becsületet...”

Két nappal később az erdélyi sereg elindult Magyarországra felé. Kossuth elképzelése az volt, hogy Erdély felszabadítása után az ellenséget ki kell űzni az Alföldről. Bem elhatározta, hogy ezt meg is teszi. Csapatai élén Bánát felé indult, és április 14-én Vajdahunyadnál megállt Bem katonai műveletet fontolgató Nagyszeben visszafoglalására. Kiderült, hogy ugyanazon a napon, július 29-én, vasárnap Lüders elfoglalta a közeli Segesvárt. Világos volt, hogy egész Erdélyt meg akarja hódítani. Bem úgy döntött, hogy a Segesvár és Székelykeresztúr közötti szűk Kükküllő-völgyben állja útját. E székely város irányából akarta megtámadni a cári sereget. Dobay József alezredes Kükküllő mellett állomásozó csapatait és Kemény Farkas ezredes már közeledő csapatait hívta magához. Nekik Segesvárnál kellett volna a segítségére sietniük.

Megtudva, hogy másnap hajnalban az erdélyi hadsereg nagy csatára indul, Petőfi kérte a parancsnokot, engedje meg neki, hogy abban részt vehessen. Bem azonban, féltve a költő életét, határozottan elutasította kérését. Petőfi ezt nem tudta elfogadni. A város szélén, a Segesvárra vezető út mellett Bem megszemlélte a sereget. Petőfi is vele – egyenruha nélkül, szablya nélkül. Ekkor a csatára készülő erdélyi sereg 3700 katonát számlált. Kemény és Dobay csapataival kiegészülve számuk hétezerre nőtt volna. Ez nem volt sok, és nehéz átkelésre lehetett számítani.

A parancsnok zsenialitása és katonáinak hősiessége nem volt elég, ahogy a honvéd tüzéség nagyszerű munkája sem. Ami a magyarok emlékezetében megmaradt, az annak a harmincöt szatmári gyalogosnak a páratlanul áldozatos cselekedete, akik a hős hadnagy, Kozma Dénes parancsnoksága alatt a stratégiai fontosságú híd védelmében visszaverték az orosz dzsidások támadásait. Megismétlődik az a történet, amikor a székelyek a vesztes csata utolsó pillanataiban megmentették parancsnokuk életét.

Délután hat óra előtt jött el a vég. És mi lett Petőfivel? Bem rögtön Segesváron, közvetlenül a csata után érdeklődött felőle. De a költő sorsáról senki sem tudott semmit, és a lengyel parancsnok sem találkozott vele soha többé.

Az *Erdélyi hadsereg* című, Bemnek dedikált versben van egy híres strofa:

*Két nemzet van egyesülve bennünk,
S mily két nemzet! a lengyel s magyar!
Van-e sors, amely hatalmasabb, mint
E két nemzet, ha egy célt akar?*

Petőfi ezekben a szavakban a Bemhez fűződő személyes kapcsolatát átültette az általuk képviselt nemzetekre. A két férfi így a magyarok és lengyelek közötti kötelék szimbólumává vált. Ezeket a kötelékeket szoktuk lengyel-magyar barátságként emlegetni. Én szilárdan meg voltam és vagyok győződve arról, hogy valódi jelenségről van szó, nem pedig történelmi szlogenről. Ezt bizonyítja közös történelmünk is. Nemzetiink barátsága különböző módokon, különböző évszázadokban és különböző politikai helyzetekben nyilvánult meg. Politikai szinten megélt magaslatokat és hullámvölgyeket, de a lengyelek és a magyarok szívében minden válságot túlélt ez a barátság. Mert nemcsak érdekek, hanem értékek is összekötnek bennünket. A barátságunk önmagában is egy olyan érték, amely páratlan Európa történelmében. Ezért nem szabad kétkednünk benne. Rendkívül értékes és páratlan a maga nemében.

Ukrajna és Kárpátalja

Folytatás az 1. oldalról

A háborús kutyaszorítót csak tetézi, hogy miután Oroszország a Fekete-tengeren keresztül vezető gabonafolyosó júliustól minden módon – aknáztatástól a kikötők rakétázásáig – igyekszik ellehetetleníteni, az ukrán fél a szárazföldön is egyre több akadályba ütközik. Így azt követően, hogy az Ukrajnával szomszédos országok – köztük Lengyelország, Szlovákia, Magyarország és Románia is, arra hivatkozva, hogy a „szolidaritási folyosókon” keresztül az ukrán fél nem átszállítja saját gabonáját, hanem lényegében helyben kereskedik vele – előzetesen egyirányúan megtagadták az ukrán gabona szállítmányozását, jelenleg a lengyel és szlovák fuvarozók blokkolják az országaik határátkelőin át történő ukrán gabonaszállítás lehetőségét. Emiatt az ukrán–magyar vámon nőtt meg a terhelés; a NAV adatai szerint ez oknál fogva például Záhonynál a kamionos sorok akár 10 kilométer hosszúak is lehetnek.

Szemmel látható az egyre erőteljesebb emberhiány is – kiváltképp a férfiakban – az országban. Több millióan hagyták el az országot, rengetegen pedig belső menekülteké váltak. Egyre nehezebb a mozgósítás, és az ukrán hadiipar is nehezen indul be. Lassulnak a nyugati fegyverszállítmányok, melyre minden valószínűséggel – egyebek mellett – az október 7-én kitört izraeli háború is rájátszik – ez utóbbit az ukrán államfő is elismerte. Mindezek nyilvánvalóvá teszik, hogy közép- és hosszú távon is milyen mértékben függ az ukrán állam a nemzetközi pénzcsoportoktól, amit egyébként Dmitro Kuleba ukrán külügyminiszter egyik BBC-nek adott nyilatkozatában el is ismert meg tavasszal.

Mindamelllett az ukrán sajtó jelenleg inkább attól hangos, hogy a Dnyeper-folyó bal partján milyen részeredményeket érnek el az oda átjutott ukrán alakulatok. Az más kérdés, hogy je-

lenleg nem látszik az, hogy az ukrán fél hogyan lenne képes olyan tűzfőlényt kivívni a Dnyeper alsó folyásánál, ami biztosíthatná pontonhidak felállítását, s mindezzel a hadműveleteket érdemben befolyásoló nehézfegyverzet és páncélozott járművek átjuttatását az említett folyón.

A háború kemény arcát mutatja, hogy az amúgy is roppant nehéz helyzetben lévő ukrán gazdaság mindinkább elnőiesedik. Mint arra rávilágít a *The Economist* egyik elemzése is, a katonai szolgálatot teljesítő, a szolgálatra alkalmatlan, vagy a már elesett férfiak helyét a hétköznapiakban mindinkább nők veszik át – még azokban az előzetesen férfiak által dominált ágazatokban is, ahová korábban semmiképp sem vették fel őket. De valószínűleg hasonló lehet a helyzet az idősebbek és a gyerekek munkáltatásával is, hisz valahogy ki kell váltani a hiányzó férfikezeket.

Ami pedig az okokat illeti, akik a háború miatt hagyták el Ukrajnát – pláne, ha már valami oknál fogva megszűnt a fennálló rokoni vagy gazdasági kapcsolatuk, vagy csak egyszerűen már sikerült elhelyezkedniük és némileg beilleszkedniük az új közegükbe – biztos, hogy nagyon nehéz lesz ilyen körülmények között haza édesgetni őket. Mikola Knyazsickij ukrán parlamenti képviselő egyik varsói útja során szerzett tapasztalatait összegezte az *Espresso*. *tv híroldalán*: „Nyilvánvaló, hogy győzelemre és békére van szükség, de ez nem garancia a hazatérésükre. Az embereknek nem csupán a biztonságot kell érezniük, de az igazságos jövőt is a gyermekeik számára (...) Nem a korrupció színén való populista ígéreteket, hanem felelős kormányzást (...)”. Mindamelllett, az átlagember elvárásai szintjén – béke, stabil munkalehetőség, otthon –, érdemben sajnos változatlanul nem lehet fellelni annak jelét, hogy a háború lezárásához közeledne az ukrán társadalom.

PALÁDI RENÁTA

NEMZETKÖZI SAJTÓSZEMLE

Összeállította: FETES KATA

Spectrum

A negatív energia megoldja az atomóra rejtélyt

A világ legpontosabb órái most még pontosabbak. Két munkacsoportnak egymástól függetlenül sikerült pontosan kiszámítania a stroncium atomfénnyel való kölcsönhatásának apró zavaró tényezőjét, ami az időmérésben korábban az elmélet és a kísérlet közötti ellentmondáshoz vezetett.

Az atom két fizikai tulajdonsága, az elektromos kvadrupolmomentum (E2) és a mágneses dipólusmomentum (M1) polarizálhatósága az energiaállapotok kismértékű eltolódását eredményezi, amikor az atomra lézerténnyel lép kölcsönhatásba. Az eddigi mérések azonban azt mutatták, hogy ez az eltolódás eltér az elméletileg várt értéktől.

A Sergey G. Porsev, a Delaware-i Egyetem és Fang-Fei Wu, a Wuhan-i Fizikai és Matematikai Intézet munkatársa által vezetett csapatok most arra a következtetésre jutottak, hogy a negatív energiájú elektronikus kvantumállapotok teljesen feloldják ezt az ellentmondást. Ez azt jelenti, hogy a stroncium alapú atomórák ma már nagyobb pontosságot tudnak elérni, mint a korábban elérhető 1:1018. Ezek az órák már kellően pontosá válhatnak a korábban elérhetetlen alkalmazásokhoz, például a gravitációs hullámok műholdkonstellációkkal végzett méréseihez.

Míg az E2-ben a negatív energiaállapotok csekély szerepet játszanak, az M1-ben ezek a legfontosabbak. Ez a korrekció azt jelenti, hogy M1 nagyobb, mint E2, így az elméleti számítások már nincsenek alapvetően ellentmondásban a stronciumatom mért tulajdonságaival. Ez azt jelenti, hogy a fény és az atom közötti kölcsönhatás sokkal pontosabban kiszámítható – és így az idő mérésére használt frekvencia is.

bild der wissenschaft

Robotként keltették életre a fossziliát

A paleontológia és a robotika szakértői együtt dolgoztak, hogy újratereítsék a tengeri csillag kihalt őst. Azt akarták megtudni, hogyan mozgott egykor.

Az újratereített állat a *Pleuro Cystite* törzs képviselője. A tengeri gerinctelenek körülbelül 450 millió évvel ezelőtt éltek a paleozoikum korszakában.

A modern genomkutatás hihetetlen fejlődése ellenére a tudomány még mindig nem képes kihalt állatok klónozására – akár évmilliókkal ezelőtt, akár csak nemrég hagyták el ezt a bolygót. Amikor azonban a robotika és a paleontológia szakértői találkoznak, hirtelen lehetségessé válik a kihalt lények más módon történő visszahozása: nem sejtekkel és DNS-sel, hanem technikai tudással és akkumulátorokkal.

Egy ilyen interdiszciplináris csapat most modern robotként újra alkotta a kihalt, bizarr tengeri csillagok őst. A *National Academy of Sciences* szaklapjában megjelent munkájukkal a kutatók betekintést adtak a tüskésbőrűek – a tengeri csillag, a tengeri sünök és a tengeri uborka – evolúciós fejlődésébe és tengerfenéken való mozgásába is. A robotok újjáéledése inspirálhatja a jövőbeli technológiai és tervezési innovációkat.

Az újratereített állat mintája a *Pleuro Cystite*, a paleozoikum korszakában élt, és úgy gondolják, hogy ők az első tüskésbőrűek, amelyek szabadon mozogtak. Az állatok kétoldali szimmetrikusak voltak, ellentétben sok rokonukkal, akiknek teste sugárszimmetrikus. Kemény, elmeszesedett központi testük volt, az úgynevezett *theca*, három függelékkel: két rövid és ívelt táplálószerűvel (*brachioles*) az egyik végén, és egy hosszabb, izmos függelékkel (egyfajta fark) a másik végén. A mindössze néhány centiméter hosszú lények gyakran megtalálhatók kövületekben. Ennek ellenére szinte semmit sem lehetett eddig tudni életükről vagy mozgásukról.

Ez az új *Pleuro Cystite* robot nem az első alkalom, hogy a szakértők állatokat vagy állatrészeket hoznak létre fosszilis leletekből, hogy megtudják, hogyan mozoghattak az egykor élő lények. Az új tanulmány azonban az első, amely egy kihalt tüskésbőrű robotváltozatát hozta létre.

BBC

A világ első hajóféreg farmja

Egy devoni egyetem tudósai abban reménykednek, hogy a világon elsőként tenyésztenek egy tengeri kártevőt élelmiszertermelés céljából.

A Plymouth Egyetem közlése szerint, a kártevőnek tekintett hajóféregket, hogy jobban eladhatóak legyenek „csupasz kagylónak” neveztek el, mivel ezek átfúrják a fát a víz alatt, beleértve a hajóroncsokat és a dokkakat is. Egy tanulmányban azt találták, hogy a sós-vízi kagylók a fát „magasan tápláló fehérjévé” alakították át, amely majdnem kétszer annyi B12-vitamint tartalmaz, mint a kék kagyló. A kutatók elmondták, hogy egy olyan rendszert terveztek, amely lehetővé teszi feregfarmok felállítását a világ bármely pontján, mert csak fa és víz szükséges hozzá.

Dr. Reuben Shipway, az Egyetem Biológiai és Tengertudományi Karának tengerbiológia professzora szerint „Sürgősen szükségünk van alternatív élelmiszerforrásokra, amelyek biztosítják a hús és a hal mikroelemekben gazdag profilját, de környezetvédelmi költségek nélkül.” Ehhez a rendszerük fenntartható megoldást kínál. A Fülöp-szigeteken vad hajóféregket esznek – vagy nyersen, vagy panírozva, vagy sütvé, mint a tintahalat. A csupasz kagyló is népszerű fehér húspótlóként olyan feldolgozott élelmiszerekben, mint a halrudak és a halpogácsák. A kutatók szerint a tenyésztéshez használt akvakultúra-rendszer teljesen ellenőrzött, kiküszöbölve a vízminőséggel és az élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos problémákat, amik léteznek a kagyló vagy osztriga tenyésztése során.

A „csupasz kagyló” hat hónap alatt szüretelhető méretűre nőhet. Dr. David Willer, a Cambridge-i Egyetem Állattani Tanszékének kutatója elmondta, hogy a rendszer a tengeről távoli városi környezetben is működtethető akvakultúrával. Olyan fa felhasználásával tenyészthetjük őket, amely egyébként személtelakóba kerülne. Az újrahasznosítás során olyan élelmiszereket állíthatunk elő, amelyek magas fehérjetartalmúak és olyan alapvető tápanyagokat tartalmaznak, mint a B12-vitamin.

Közleg a kitörés?

Izlandon az emberek tulajdonképpen hozzászoktak a vulkánokhoz, de hetek óta mégis feszülten várják a közelgő vulkánkitörést. A helyszín az ország délnyugati része. Ott a földalatti magmaáramlások bármikor áttörhetnek a felszínre, és elboríthatják a tájat. A több mint 3000 lakosú Grindavík tengerparti közössége és egy közeli geotermikus erőmű különösen veszélyeztetett. Ez utóbbi több tízezer otthont lát el energiával.

A magma gyorsabban folyik Grindavík városára, mint a korábbi kitöréseknél. A szakértők latolgatják, mit jelenthet a közelgő kitörés a térség számára. A geológiai folyamatok fokozott figyelemmel kíséréseivel a szakértők igyekeznek a lehető legjobban felkészíteni a hatóságokat az előttük álló tennivalókra.

Függetlenül attól, hogy a grindavíki magma mikor jelenik meg a felszínen, az egész Reykjanes-félszigeten, amelyen a település található, várható a vulkáni tevékenység, ami évtizedekig tarthat, ha nem évszázadokig. A sziget ezen része utójára i.sz. 800 és 1240 között volt vulkanikusan aktív. Abban az időben a láva arra a területre folyt, amely ma a sziget fővárosának, Reykjavíknak külvárosa.

A legutóbbi tevékenység október 25-én kezdődött. Több ezer kisebb földrengés történt Grindavíktól északra. A következő napokban a GPS és a műholdas radarmérések kimutatták, hogy a föld egyes részei akár hét centimétert is megemelkedtek.

Azóta újabb földrengések sújtották a térséget. Grindavík környékén repedések futnak át az utcákon, mert a mélyen áramló magma miatt a talaj megsüllyed. November 10-én egy újabb földrengés sorozat arra készítette a hatóságokat, hogy elrendeljék a város kiürítését. Munkások földfalakat építenek a közeli erőmű köré, annak reményében, hogy elterelhetik a lávafolyamokat.

Ideje a tisztánlátásnak...

„Nincs magyar igazság, szlovák igazság, csak egy van: igazság!”

A szlovákok az utóbbi több mint másfél évszázada (előítélettől és gyűlölettel sem mentesen) a magyarokkal szemben határozzák meg magukat, s ez a mai napig tart. Az 1848-as év forradalmi eseményei voltak azok, amelyek döntő törést hoztak a magyar–szlovák kapcsolatokban. A győztes magyar forradalmat követték a Kárpát-medencei nemzetiségek követelései – petíciói. A szlovák felterjesztés május 10-én született *Liptószentmiklósi Követelmények címmel*. A magyar kormányzat erre elfogató parancsot adott ki a Szlovák Nemzeti Tanács három vezetője ellen, megfosztották őket állampolgárságuktól, de az ország kisebbségei (románok, szerbek, horvátok, szlovákok) a magyarok törekvései ellen fordultak. A következő előterjesztés a *Turócszentmártoni Memorandum* volt (1861), amiben a követelések között már olyan fogalom is szerepel, mint *Szlovák Környék (Vidék)*. A tárgyilagossághoz hozzátartozik, hogy a szlovák delegáció mindkét dokumentumot először a magyar Országgyűlésben terjesztette elő, csak amikor visszautasításukra került a sor, akkor fordultak az uralkodóhoz.

A hatvanas évek bizonyos sikereket hoztak a szlovák kérések terén. Létrejött három szlovák gimnázium, megalakult a Matica slovenská (Szlovák Anyácska – 1863) kulturális szervezet, a Szlovák Nemzeti Párt (1871), amely kisebb-nagyobb szünetekkel a mai napig működik, inkább a régi dicsőségből. Később a fokozódó magyarosítás következtében megszüntették a három szlovák gimnáziumot (1874), feloszlatták a Matica slovenskát (1875); a millenniumi ünnepségek és a századforduló ezt tovább fokozta. Ennek ellenére az 1910-es népszámlálás az ország lakosságának alig több mint felét mutatta ki magyarnak.

1914-ben Adyval szólva: *ránk hozták/Gyógyítónak a Háborút, a Rémet/Sírjukban is megátkozott gazok*. Mert minden utólagos szerezcsenmosdatás ellenére – akkor és most is nyilvánvaló –, a magyarságnak semmi érdeke nem fűződött részt venni a nagy világegyetben, aminek következményei a nemzet drasztikus megcsonkításához vezettek. Az amerikai csehek és szlovákok egyesületei kinyilvánították új ország létrejöttének szükségességét (Cleveland, Pittsburgh), amelynek a határai már 1915-ben (!) a későbbi Csehszlovákiával voltak azonosak. 1917-ben pedig, amikor az antant oldalán az USA belépett a háborúba, mindenki tudta, hogy a Nagy Háború sorsa eldőlt. Nem csoda, hogy a szerbek után a magyarok szenvedték el a legnagyobb viszonylagos embervesztéseket, ami több mint 650 ezer (!) áldozatot jelentett, köztükük apai nagypámat is. A szlovákok lakta területek veszteségei is jelentősek voltak, meghaladták a 70 ezer főt. A Nagy Háborút követő békediktátum után a cseh politikának azzal a téveszmével sikerült magától oldára állítani a szlovákokat, hogy a magyarok ezer évig *elnyomtak benneteket, mi majd igazi demokráciát hozunk számotokra*.

A háború utolsó évében (1918) a magyar diplomácia téblábolása megdöbbentő, a legközelebbi és legtermészetesebb honi kisebbség – a szlovákság – képviselőivel csak a 24-ik órában, illetve azután kezdtek amolyan tessék-lássék tárgyalásokat. A szlovák nemzet nevében Turócszentmártonban 1918. október 30-án összegyűlt 200 körüli küldött úgy döntött, hogy csatlakoznak a csehekhez, s velük együtt megalakítják Csehszlovákiát. A legendák és anekdoták közül jellemzők Andrej Hlinka katolikus pap megnyilvánulásai.

Csehszlovákia 20 év után megszűnt, megalakult a szlovák fasiszta bábállam: a Szlovák Köztársaság, ahol római katolikus papok kerültek vezető állásba. Andrej Hlinka előtte meghalt, de a Hlinka-párt, a Hlinka Gárda komoly hatalmi erőnek számított, az ország élére pedig szintén katolikus pap került, Jozef Tiso, akit háborús bűnösneként felakasztottak. Csehszlovákia újjászervezése Kassával kezdődött, a kassai kormányprogrammal, amely kollektíve háborús bűnösnek nyilvánította a németeket és magyarokat (engem is 3 évesen!), s megindult a magyar lakosság több mint hároméves vesszőfutása: deportáció, kitelepítés, reszlovakizáció, vagyoneklobzás, és más intézkedések, amelyek a hírhedt Beneš-dekrétumok alapján kerültek megvalósításra.

A kommunista diktatúra 40 éve alatt számunkra fontos események zajlottak a prágai tavasz idején (1968–69), mintha az akkori hatalomban lett volna szándék a magyar lakosság ellen elkövetett generációkat béklyóba verő intézkedések jóvátételére, aminek egyik látható

jele volt a 144/68-as nemzetiségi alkotmánytervezény, amit a rendszerváltás idején megszüntettek, s mai napig nem alakult úgy a helyzet az önállósult Szlovák Köztársaságban, hogy európai szintű nemzetiségi törvény kerüljön elfogadásra. Helyette ott van figyelmeztetőül az Alkotmány első mondata: *Mi, a szlovák nemzet...* A Szlovák Köztársaság több mint 30 éve nem hozott valóságos megbékélést a szlovák–magyar kapcsolatokban, a szlovákiai magyarok többnyire másodrendű állampolgároként élnek a legszegényebb régiókban. Ha nem történnék gyökeres változások, akkor néhány évtized múlva csak töredékük marad.

A magyar és szlovák nemzet együttműködése megfellebbezhetetlen történelmi parancs, többet jelent a két nemzet képességeinek összességénél, mert a több mint ezeréves közös haza kitörülhetetlen nyomokat hagyott mindkét nép életében.

Igaz, amíg az anyaországi magyaroknál általában az erdélyi magyarság helyzete jelenti a leggyakoribb ingerküszöböt, a szlovákiai (felföldi, felvidéki) magyarok ritka az ilyen, az őket ért sérelmek nem borzolják a kedélyeket – odaát.

A magyar–szlovák kapcsolatok a hatvanas években kerültek megvitatásra; a tiszolci születésű Vladimír Mináč kendőzetlenül szövegezte a két nép közötti problémás dolgokról és időszakokról (keményen ostromozva sajátjai sorait is). Tőle származik a szlovák értelmiség részéről hangoztatott kitétel: *A szlovákok végzeté a magyarok – A magyarság a szlovák politika végzeté*. Húsz évvel ezelőtt próbálkozás történt közös történelmi olvasókönyv elkészítésére, amely már a megvalósulás célegyenesébe ért, aztán mégsem lett belőle semmi. Vannak ugyanis neuralgikus pontok, amiket mindkét oldal képtelen meghaladni, mint az *Uhorsko* (történelmi magyar haza), amit a szlovákok használnak 1918-ig a közös otthonra, illetve az 1938-as *visszacsatolás*, amit a szlovák történelemszemlélet *megszállás*ként értelmezi, valamint gróf Esterházy János életének és munkásságának eltérő megítélése. De eltérő az általunk fontosnak tartott anyanyelvi alapokon nyugvó funkcionális kétnyelvűség helyzete is, mert ha eddig az volt a cél, hogy a felföldi magyarok beszéljenek jobban szlovákuul, most már: ne beszéljenek magyarul, csak szlovákuul. Különböző is a történelemtanítás és a történelemhamisítás a szlovák iskolákban nehezen nevezhető magyarbarátok – inkább ellenségesnek, mert nem a szlovák–magyar baráti együttélést sugalmazza, hanem inkább *az ezeréves elnyomást*. Ezek mögött állandó kísértésként ott van a rossz lelkiismeret az ármánykodással elorzott magyar területek és magyar népesség miatt, s ha a szlovákok valamiben egységesek: az a magyarellenesség.

A szlovák–magyar viszony alakulását illik kereskedelmi forgalommal mérni, ami 2022-ben a két ország között meghaladta a 17 milliárd euró rekord összeget. De legyen itt ilyen mutató is: az elmúlt évszázadban a Szlovákia területén élő szlovákok száma kétszeresére nőtt, meghaladja a 4,4 milliót; az itt élő magyarok száma felére csökkent, s már nem éri el a félmilliót sem (2021-ben 420 ezer). Ebben az esetben nyilvánvaló az aszimmetria (erőszakos, fondorlatos) tarolása, amit kezelni kell, és nem lehet a szőnyeg alá söpörni. Aktuálisabb lett volna róla szólni Trianon 100. évfordulóján, amit az ország akkori keletkezése miniszterelnöke elbagatellizált, de az ország megalakulásának 30. évfordulója alkalmából is ki kell nyilvánítani: Szlovákiában a kisebbségi magyarok fennmaradásának politikai, jogi, társadalmi feltételei nem biztosítottak!

Közép-Európa tragédiája a magyarellenesség, ami abból is fakad, hogy a Kárpát-medence domináns nemzete a magyar etnikum, még a 20. századi több mint kétmillió drámai fogyás ellenére is. A *modus vivendi* megkeresése és elérése nem reménytelen, mert szlovák–magyar viszonylatban a geográfiai Alföld és Felföld egymást kiegészítő teljessége, a magyarok temperamentuma és a szlovákok türelmesebb természete, illetve a közös történelmi múlt, kulturális hagyományok és mentalitásbeli hasonlóság – még hibáinkban-gyarolóságainkban is azonosak vagyunk! – előfeltétele lehet/lehetne empatikusabb szomszédviszony kiunkalálásának, ahogy ezt a pozsonyi magyar kulturális napok címe is sugallja: *Több, mint szomszéd...*

Békésebb, harmonikusabb szlovák–magyar, magyar–szlovák politikai és társadalmi klíma megteremtéséhez sokat segíthet a magyarok iránt empátiát kimutató néhai szlovák politológus, Milan Kusý intelme: *...nincs magyar igazság, szlovák igazság – csak egy van: igazság!....*

MÁTÉ LÁSZLÓ

A hungarus tudatról és nemzetéről

Ez az írás emlékezés és tisztelés a közel-múltban elhunyt Miskolczi Ambrus előtt. A nagyszerű történetész életműve sokban hozzájárul ahhoz, hogy jobban ismerhessük Magyarország történelmét.

A történelem nem szakácskönyv. Nem úgy van, hogy felcsapjuk egy olyan múltbéli eseményt, ami hasonlatosnak tűnik a maihoz, megnézzük, hogy akkor mi lett és mintegy recept, máris látjuk, hogy alakul a jövő. Nem így van, s nagyon is veszélyes és félrevezető, amikor gyakran a jelen magyarózáinál ezt a kókler alkalmazást látjuk, halljuk. Ám hosszú távú folyamatok vannak, s ahogy a nagyszerű francia Fernand Braudel leírta a „long durée”, a „hosszú időtartam”, vagyis azok a változások, amelyek nemzedékeken át alakulnak és hatnak, nagyon is befolyásolhatják az életünket. Kétségkívül igaz ugyanakkor, hogy ezek felismerése és bemutatása az egyik legnehezebb, egyszersmind legnagyobb feladata a történész szakmának. A nemzet tudat kialakulása, a mi esetünkben a magyar nemzet identitásának létrejötte és viszonyrendszere másokhoz, ilyen folyamat. Jelen esetben nem lehet más a cél, mint bemutatni ennek az évszázadokon át tartó folyamatnak a kereteit, a legfőbb állomásait, érzékeltetni az egyetértést és a konfliktusok forrásait, mi az, ami lezárt és mi az, ami mindmáig nyitott.

A Magyar Királyság története szinte egészében befogadó ország volt. Saját akaratából vagy éppen a nélkül, a körülmények folytán. Így volt az Szent István intelmei révén az első fél évszázadban, s azt követően is. Az első király által behívott – nemcsak beengedett – lovagok, papok, majd később a besenyők, kunok, jászok esetében is. Ám a nemzeti identitás kialakulásának szempontjából a Mohács utáni időszak a perdöntő. A magyarországi oszmán uralom mérlegének megvonása komoly és színvonalas szakmai kutatásokat és vitát szült. A történet korántsem olyan egyszerű, mint első ránézésre látszik. A török sohasem tudta meghódítani a középkori Magyarország egészét, bár kijelenthető, igazából nem is ez volt a cél. A terjeszkedés végső politikai célja – a magyar történetírás és

turkológia megállapítása szerint Bécs elfoglalása volt. S valóban, Szulejmántól egészen 1683-ig – Bécs utolsó ostromáig a tények ezt bizonyítják. Ezzel együtt a szultánok terjeszkedése három részre szakította az országot. A hagyományos felfogás szerint a magyar államiság őrzését kizárólag az Erdélyi Fejedelemség testesítette meg, én a kizárólagosságot nem ismerem el. Nem hogy kétségbe vonva, hanem megerősítve Erdély szerepét a magyar államiság őrzésében és abban, hogy legjobbjait sohasem adták fel az országegység újra teremtésének eszméjét, azt állítom, hogy ez a gondolat a királyi Magyarország területén is élt. Nagyszerű gondolkodók, döntéshozók egész sorában Esterházy Miklóstól Zrínyi Miklóson át Rákóczi Ferencig kézzel fogható ez a célkitűzés. Ugyanakkor a mérlegelés nem teóriák kérdése. Az oszmán hatalom az egykori egységes királyság azon területein jött létre leginkább, ahol az ország magyar lakossága élt az államalapítás óta. A nagy folyók mentén, a Duna és Tisza közén és az attól keletre és nyugatra elterülő részekben. A felszabadító háborúk 1683-tól kezdődően több mint két évtizeden keresztül értelemeszerűen szintén ezeken a területeken okozták a legnagyobb pusztítást. Az egykor volt Magyar Királyság területén a magyarság aránya csökkent, a töröktől felszabadított és gyakran nem, vagy alig lakott területekre pedig tudatosan telepített, illetve a központi akaratától függetlenül betelepülők érkeztek. Sok hullámban császári felhívásra németek, a Birodalom különböző, de főképp déli, dél-keleti résziről más tekintetben pátriárkájuk vezetésével szerbek. A románság betelepüléséről Erdélybe mindmáig heves szakmai viták dúlnak, aminek kifejtésére itt biztos nincs lehetőség. Mindenesetre azt érdemes leszögezni, hogy a magyar történetírás meggyőződése szerint a románság több hullámban – részben még Mohács előtt, aztán később a felszabadító háborúk után nagy létszámban érkezett Erdélybe, ami által az etnikai arányok nagyságrendi változásokon mentek keresztül. És pont itt van a lényeg: az oszmán hódítás majd annak felszámolása a témánk tekintetében egyértelmű mérleget mutat. Ennek

lényege: a királyság területén a magyarság aránya csökkent a nem magyar lakosság aránya nőtt, egészen addig, hogy ez utóbbiak összegzett létszáma, százalékos aránya meghaladta a magyarság arányát. Ezek a tények és számos későbbi történésnek kétségkívül az oka is. Csak hogy olyan könnyű a mai szemmel megítélni, vagy éppenséggel elítélni a múltat. A történeti kutatásban épp az a nagyszerű és egyben felémelő, hogy nem aktuális érdekek mentén kell vizsgálni a korabeli folyamatokat, hanem akkori összefüggés rendszerükben és ebből látni és láttatni a későbbi folyamatokat is.

Hungarus – a mai gondolkodásmódunkkal olyan furcsa fogalom ez. Mintha azt jelentené, az a magyar, aki származására, felmenőire nézve magyar. Csakhogy ebben a fogalomban nem ez van, pontosabban ennél több. A hungarus gyűjtőfogalom, közösséget jelez: a Magyar Királysághoz tartozónak vallók gyűjtőfogalma volt. Aki a Szent Korona alattvalója volt, nemes, polgár, jobbágy, más tekintetben, anyanyelvére nézve magyar, német, szerb, szlovák, zsidó, román, horvát – nem megsértve a most fel nem soroltakat – azok ebbe a nagy államalkotó csoportba beletartoztak. Így volt ez az együttélési normák betartása esetén éppúgy, mint a konfliktusok során. Félreértések elkerülése végett, dehogyan akarom idealizálni a helyzetet. Őrült konfliktusok voltak. A korábban létrejött jogilag egységes jobbágyok majd nem példátlanul erős jogkorlátozása, Werbőczy – majd vallási, aztán vagyoni helyzet alapján, összetűzések, felkelések, pogromok. Igen ezek éppúgy hozzátartoznak a történelmünkhöz, mint a dicsőségesnek tartott események, időszakok. Ám az említett konfliktusok – a XVIII–XIX. század előtti, a magyar középkor és kora újkor idején – alapvető indítatója nem az etnikai hovatartozásból fakadt, mert az egyéni és csoportos önazonosságtudat fundamentuma nem ez volt. Hogy pontosabban értse a kedves olvasó, ki kell ugranom a múltból és a mai gondolkodásról kell segítségül hívnom a jobb megértés miatt! Neheztel-e Ön arra a szomszédjára, aki evangélikus, miközben Ön katolikus! Vagy baptista, vagy kálvinista? Okoz-e ez önnek gondot, amikor reggel a lakásából kilépve találkozik a másikkal? Valószínűleg nem, ha egyáltalán ismeri ezt a tényt. Bár semmiképp nem mondhatni, hogy a korábbi korokban nem bírt jelentőséggel, hogy milyen nemzetiségűnek született, milyen nyelven tanított beszélni az édesanyád, a meghatározó nem ez a kategória volt. Katolikus, református, nemes, polgár, jobbágy ezek a klasszok sokkal inkább meghatározták az életedet, a gondolkodásodat, és jövőbeli lehetőségeidet, mint más egyéb. A hungarus nem elkülönítő, nem kizárólagosságot jelentett, sokkal inkább kapcsolatot, összekötődést.

A változás nem egyik pillanatról a másikra jött, még csak nem is bármilyen fontosnak tartott történeti esemény hatására. Hosszú, másfél-két évszázadot átívelő folyamat eredménye, amelyet azóta is neves kutatók egész sora vizsgál. A nemzeté válás, a nemzeti identitás kialakulása nemcsak a mi történelmünkben, hanem minden más nemzet esetében összetett és konfliktusokkal járt. Onnantól kezdve, hogy a magyar peregrinusok – a külföldi egyetemeken tanulmányokat folytató diákok saját csoportot alakítottak, s nem akarták, hogy az addigi beosztásba – az akkori kategória szerint a natio Germanica-ba sorolják őket, s csoportjukat natio Hungarica-nak nevezték, – innentől egészen a

Ellen Niit, észt műfordító

Himnusz megszületéséig, a reformkor, a XIX. század későbbi szakaszaiig hosszú út vezetett. Nyilván más módon és más történeti ütemezésben mások esetében is hasonlóan bonyolult ez. Így volt ez a szerbeknél, a szlovákoknál, a románoknál, a horvátoknál s majd minden későbbi nemzeté érett népnél, akik egykor a Magyar Királyság, a Habsburg Birodalom majd az Osztrák-Magyar Monarchia területén éltek. Önmagában is, egyenként is kiemelkedően fontos és izgalmas történelmi processus, de a mi szemzőgünkből nézve a legfontosabb kérdés az együttélés és annak keretének felbomlása. A hungarus, mint gyűjtőfogalom feloldódott a nemzeté válás folyamatában, pontosabban abban a folyamatban, amelyben az identitás új centrumába már az adott nemzethez tartozás került. Fontosabbá vált a nemzeti öntudat, az adott nemzethez tartozás, mint a korábbi kapcsolódási pontok. Ráadásul mindez igen gyakran az addigi államhatalmat gyakorló nemzetel és politikával szembeni önmeghatározás is volt, s erre a kihívásra nem volt megfelelő válasz. S itt kell visszautalni a magyarországi oszmán uralom demográfiai mérlegére. A két folyamat – a nemzeté válás és a Kárpát-medence demográfiai viszonyainak átalakulása – együttesen okozta egy új Közép-Európa létrejöttét.

Ha azonban azt gondolnánk, hogy mindez a történelmi múlt, nagyon tévednénk. Braudel már idézett hosszú időtartam elmélete épp arra figyelmeztet, hogy lássuk, de legalábbis próbáljuk látni azokat a nagy átalakulásokat, amelyek a mi életünkben is hatnak, még akkor is, ha nem szerepelnek a napi híradókban. A nemzetek jövője, a nemzetek együttélésének keretei és szabályai a mai Európa legfontosabb kérdései között szerepelnek. Magyar és európai, osztrák és európai, cseh és európai – és nyilván folytatnánk a sort – amely felsorolásban most az és szócskán van a hangsúly. Össze tud-e kapcsolni bennünket az együttélésben az európai keret? Nemzeti öntudatunk megtartása mellett képesek vagyunk-e kölcsönösen látni a másik hovatartozásában rejlő előnyöket, különösképpen, hogy létrehoztuk annak új szervezeti keretét? Ezek a kérdések már a mi korunk, a mi jelenünk égető problémái. Ha a múltat nem szimpla hivatkozási pontnak tekintjük, hanem megkíséreljük látni az összefüggéseket, jobb esélyünk van a helyes válasz megtalálására. És ez már valóban mindannyiunk közös érdeke.

HILLER ISTVÁN

Közép-európai tapasztalatokkal Bécsben

Néhány hónapja kezdte meg tevékenységét Magyarország új bécsi nagykövete, Szilágyiné Bátorfi Edit. Szerkesztőségünk ebből az alkalomból néhány kérdést intézett a munkában bővelkedő diplomata asszonyhoz.

A külügyi szolgálatban dolgozó nők száma még mindig messze elmarad a férfiakétól. Ön milyen indítékok alapján választotta a diplomata hivatást?

Ez az állítás némi pontosításra szorul, mert – legalábbis a magyar külügyi szolgálatban – lassan a hölgyek kerülnek létszámfölénybe és örvendetesen gyarapodik a misszióvezetői posztokon szolgáló kollégák száma is. Úgy gondolom, hogy a női empátia, praktikum és életvédő ösztön jól hasznosítható a sokasodó konfliktusok és válságok megoldásánál, a kiút keresésénél. A diplomácia, a nemzetközi kapcsolatok érdekes világ. Idegen nyelv, idegen kultúrák megismerése mindig is érdekelt, hiszen ez olyan, mint megfejtésre váró rejtély és – mint minden nő – én is kíváncsi voltam, és vagyok is. Minél inkább belelátunk ilyen másik világba, annál izgalmasabbá válik az azonosságok és az eltérések okainak feltárása. Számomra ez volt az igazi mozgatórugó, mert egyszer csak kiderült, hogy sok jelenség forrása országhatáron kívül található, az összefüggések térben és időben kiterjedtek és akkor már meg is érkezünk Közép-Európába, onnan kicsit nagyobb kitekintéssel Európába és a nagyvilágba. Tudtam, hogy nem lesz könnyű, sőt egyik középiskolai tanárom azt mondta: „Lássam be, ez nem nőnek való szakma!”. Azt hiszem, nekem mégis ez a pálya volt kijelölve, minden nehézsége és vesztesége ellenére.

Önnek már több évtizedes diplomáciai gyakorlata van. Bécsi küldetését tekintve, milyen tapasztalatokkal gazdagította önt eddigi munkája?

Mintegy húsz évig gazdaságdiplomáciával foglalkoztam, ezért tudom milyen fontosak az üzleti érdekek és a nemzetgazdasági szempontok. És azt is, hogy néha milyen nehéz köztüink az összhangot megteremteni. Finanszírozni kultúrát, oktatást, egészségügyet, sportot vagy éppen a szociális szük-

ségeket azonban csak abból tudunk, amit megtermeltünk, ezért a gazdaság szükségleteit nem téveszthetjük szem elől. Számottevő tapasztalatokat szereztem közép-európai diplomáciai szolgálatom révén is, hiszen sokkal könnyebb távoli országgal jó kapcsolatot ápolni, mint a közvetlen szomszédokkal, ahogyan ez a hétköznapi életben is lenni szokott. Nagyobb gondnak éljük meg, ha esetleg átlóg a kertünkbe a szomszéd körtefájának ága, mintha a negyedik szomszéd nem köszön. Mégis fontosabb, hogy a szomszédokkal jól jöjünk ki, mert ő van legközelebb hozzánk, és ez az egymásrautaltság lehet kényszer vagy lehetőség is, utóbbi esetben mindkét fél jobban érzi magát. Sokat foglalkoztam regionális együttműködéssel is, ami azért érdekes, mert nagyobb számú tényezővel több megoldás kialakítása lehetséges, persze több munkát is igényel a közös nevező kialakítása. Azt is megtanultam azonban, hogy ez csak akkor működik, ha a felek képesek egymásra odafigyelni és megérteni egymás szempontjait.

Milyen elképzelései vannak az ausztriai magyar közösségek tevékenységének koordinálása tekintetében?

Az ausztriai magyar közösség összetett, tükrözi közös történelmünk viharait éppen úgy, mint a gazdasági és kulturális közösségben rejlő lehetőségek hatékony kihasználását. E közösségek csak saját maguk végezhetik el tevékenységük koordinálását, mégpedig olyan mértékig, ameddig azt szükségesnek és hasznosnak tartják. Ez kívülről – még magyar nagykövetségként sem – koordinálható. Nagykövetségként azonban feladatom és szándékom is e közösségek támogatása azon céljaik megvalósítása során, amelyeket közösen meghatároznak. A magyar identitás megőrzését segítő programok, a magyar nyelvű oktatás megfelelő szerkezetének kialakítása – úgy vélem – ilyen cél lehet, de még sok egyeztetés vár ránk ezen a téren, ami elé nagy örömmel és várakozással tekintek.

Szilágyiné Bátorfi Edit nagykövet asszonyunk munkásságához jó egészséget és sok sikert kíván a Bécsi Napló szerkesztősége.

KA FE

A BGA 2023-as díjátadója

Idén november 4-én tartotta díjátadó ünnepségét a Bethlen Gábor Alapítvány (BGA) immár szokványosnak számító helyszínén, a Pesti Vármegyeháza dísztermében. A résztvevők természetesen megemlékeztek a magyar szabadságharcot ért második szovjet intervencióról, a hatvanhét évvel korábban történt eseményekről. A délelőtti folyamán négy kitüntetést (egy Bethlen Gábor-díjat és Márton Áron-émlékéremet, valamint két Teleki Pál-éremet) osztottak ki. Idén a legrangosabb kitüntetést Spányi Antal székesfehérvári megyéspüspök érdemelte ki, akit Lezsák Sándor, a BGA kuratóriumának elnöke, az Országgyűlés alelnöke méltatott. Márton Áron-émlékéremben részesült a Beregszászi Járási Máltai Szeretetszolgálat. Nagymihály Zoltán, a RETÖRKI munkatársának laudációja után Makuk János, a szervezet vezetője vette át az elismerést, aki szerényen annyit mondott: „túl sokat nem tettünk, csak amit lehetett”. Teleki

Pál-éremrendet kapott Dupka György költő, történész, akiről Gy. Szabó András előadóművész úgy fogalmazott: „egész tudományos működés a táj-haza élménye, szeretete és történelme ihleti”. „Nem váruink Önöktől semmi mást, csak hogy erkölcsileg álljanak ki értünk, próbáljanak biztatni minket. Vigyázzon ránk a Jóisten, hogy a háború után ugyanúgy újjá tudjuk építeni az életünket, mint ahogy megtették apáink is” – fogalmazott a ma is Kárpátalján élő Dupka György. A másik Teleki-éremem kitüntetést idén Szécsi Árpád politológus kapta, akit Bakos István művelődéskutató, a BGA alapító kurátora méltatott. A szintén elismert Loksa Gábor egyetemi tanár később veszi át az elismerést. A rendezvényen közreműködött Kiss Gy. László tárogatóművész. Lezsák Sándor zárszavában arról beszélt: 1956 is azt bizonyítja, hogy nem „kivülről” várni, inkább „felülről” kérni kell a segítséget, miközben belülről vezérelten cselekszünk.

A „jövő” megérkezett...

Az orvosi diagnosztikában és terápiában az elmúlt évtizedben az MI (mesterséges intelligencia) berobbanásával hatalmas átalakulás indult el. Ezt a fejlődést szinte már követni is alig lehet. Nem sokára elérjük, hogy szinte minden megbetegedés megelőzhető, vagy nagyon korán felismerhető és gyorsan, eredményesen gyógyítható legyen. Elméletileg az örök élet is elérhető közelségbe került. Lássunk egy részletet az új immunológiai diagnosztikai lehetőségekből: 1/ A Google egyik leányvállalata, a DeepMind mesterséges intelligencia segítségével azonosította az emberi DNS-ben azokat a változásokat, amelyek betegségeket okozhatnak. A Google DeepMind tudósai olyan mesterséges intelligencia-programot fejlesztettek, amely képes felismerni, hogy a genetikai mutációk ártalmatlanok, vagy betegségeket okozhatnak. A kutatók úgy vélik, hogy az összes kulcsfontosságú mutáció 89 százalékát sikerült pontosan meghatározniuk. A fejlesztés várhatóan felgyorsítja a diagnózist és segít a kezelések jobb kiválasztásában is – írja a BBC. Mint tudjuk, minden élő szervezet DNS-ből épül fel. A DNS-eket négy nukleotid alkotja, az adenin, a citozin, a guanin és a timin. Ha ezek a nukleotidok nem megfelelő sorrendben kapcsolódnak – esetleg egy öröklött rendellenesség miatt – akkor a test sejtjei és szövetei nem normálisan fejlődnek, ami betegségeket kialakuláshoz, fejlődési rendellenességekhez vezethet. Eddig a genetikai betegségek kutatóinak csupán korlátozott ismereteik voltak a DNS megváltozásáról. Mindössze a mutációk 0,2 százalékáról tudták, hogy jóindulatúak vagy betegséget okoznak.

A google deepmind munkatársa szerint az új modellezés az arányt 89 százalékra emelte.

Ezért az új DeepMind programot a független tudósok hatalmas előre lépésként értékelték.

2/ A kutatók nemrég kifejlesztettek egy olyan oltást, amelyet a köznyelvben „fordított vakcinaként” neveztek el az USA-ban hatásmechanizmusa miatt. Az innováció sokat segíthet az autoimmun betegségek (diabétesz, szklerózis multiplex, reuma) kezelésében. A vakcinák általában azáltal fejtik ki a hatásukat, hogy „megtanítják” az immunrendszernek, miként védekezzen egy-egy behatoló vírus vagy baktérium ellen. Most a Chicagói Egyetem kutatói olyan vakcinát fejlesztettek ki, amely pont ennek az ellenkezőjét teszi. A New Atlas beszámolója szerint ez a vakcina olyan molekulát távolít el az immunrendszer védelmi „memóriájából”, amely a kórokozók elleni védelemben valóban hátrányt jelent – viszont az autoimmun betegséggel küzdőknek épphogy ez a molekula jelenthet segítséget, ezért hozták létre a vakcinát. A kutatók gyakorlatilag a májnak a kiválasztásban játszott szerepét felhasználva értékelték azt, hogy a

szervezet ne támadja meg ezt a molekulát. Jeffrey Hubbell, a kutatás vezetője, a vakcina működését vázolván hozzátette: „Ahelyett, hogy erősítsen az immunitást vakcinával, nagyon specifikus módon lebontjuk azt a fordított vakcinával.” Például, a szklerózis multiplex kezelésénél. Hozzátette azt is: a fordított vakcina azért működik másképp, mint az autoimmun betegségeket kezelő jelenlegi gyógyszerek, mert az utóbbiak az egész immunrendszer működését gátolják, ami nem ideális, hiszen a fertőző kórokozók szemből kiszolgáltatottá teszik a szervezetet, és egyéb mellékhatásai is lehetnek. „Ha ezek helyett a fordított vakcinával kezelhetnénk a pácienseket, akkor az sokkal célzottabb lehetne, és sokkal kevesebb mellékhatással járna” – válaszolta Jeffrey Hubbell. Mint a kutatás vezetője megjegyezte: „Még nincs olyan fordított vakcina, amelyet klinikailag igazoltak, de nagyon izgatottak vagyunk ennek a technológiának az előrehaladását illetően.” A kutatás eredményeit összegző tanulmány nemrég jelent meg a Nature folyóiratban, és a Chicagói Egyetem honlapján is beszámolták róla. Az autoimmun betegségek esetében nem új dolgot akarunk tanítani az immunrendszernek, hanem kiradírozni, amit rosszul tud. Az autoimmun betegségeket, mint például az 1-es típusú cukorbetegséget és szklerózis multiplexet az okozza, hogy a szervezet védekező rendszere magát a szervezetet kezdi támadni. Hogy mi fordítja maga ellen az immunrendszert, ma még pontosan nem ismert – annyit tudunk, hogy miközben különböző kórokozók megpróbálják becsapni a szervezetet, összezavarják az immunrendszert, ami genetikai tényezők miatt is hajlamosabb lehet az összezavaródásra. A lényeg, hogy az immunrendszernek téves ismeretei vannak arról, mit kell támadnia, amit olyan oltás tenne helyre, ami törli ezt a téves adatot. Az eddig alkalmazott oltások esetében új adatot vitt be a rendszerbe, ami egy várható kórokozóval szemben készíti fel a szervezetet. Az autoimmun betegségek esetében ennek a fordítottja történik, vagyis ez „fordított vakcina”. A Chicagói Egyetem Pritzker Molekuláris Mérnöki karán az első tapasztalatok szerint sikeresen állítottak elő ilyen oltóanyagot. A vakcina működésének alapja, hogy a májban keletkező molekulával a szervezet megjelöli a saját elhalt sejtjeit – ezzel megkülönbözteti őket és megakadályozza, hogy az immunsejtek mindent megtámadjanak. Az oltóanyag lényege, hogy ellenségnek tekintett, valójában ártalmatlan saját fehérjét a molekula alkalmazásával bevonják a „ne támadj” kémiai üzenettel jelölt körbe. Az amerikai kutatók így előállított oltóanyaga sikeresen működött autoimmun betegségek állatmodelljeiben.

Prof. Dr. BIRTALAN IVÁN Ph.D.

A népszámlálás végleges adatai

Követjük Európát, öregszik a társadalom

Az a tény, hogy a magyar lakosság száma a 2011-es és a 2022-es népszámlálás idején 334 ezerrel csökkent, még a környező országokból érkező 131 ezer fős bevándorlási többletet is figyelembe véve, továbbvisz egy évtizedes negatív tendenciát, ami nem egyedülálló Európában. Ahogy az sem, hogy öregszik a társadalom. Amíg 2011-ben még csak 41,5 év volt az átlagéletkor, most már a népszámlálási adatok 43,1 évet mutatnak. Az Eurostat szerint 2022-ben szomszédjainkkal többnyire egy szinten vagyunk a tagállamok lakosságának átlagéletkorát tekintve. Az átlagéletkor az Eurostat adatoknál medián életkor, vagyis a lakosság fele idősebb, másik fele fiatalabb, mint a megadott érték. Olaszország 48 évvel negatív csúcspozícióban foglal el Európában, ahol első helyen áll, de még világviszonylatban is megszerezte a negyedik helyet. Írország, Luxembourg vagy Málta jobb adatokkal rendelkeznek, mint számos EU tagjelölt. Vagyis népességük nem öregedett el. Közép-Európa és így Magyarország is gyökeres változásoknak néz elébe az öregedő társadalom jegyében. Egyes vármegyék között kiemelkedő különbségek lesznek megfigyelhetők, utalva az infrastrukturális kihívásokra. A változó munkaerőpiac - ezen belül nem harmonikus ki- és bevándorlás - az iskola-rendszer próbátétele, a lakosság iskolai végzettségének emelése, valamint a fenntarthatóság és környezetvédelem társadalmi elismerése és megalapozása, csak példák a jövő feladataira.

Kulcsfontosságú a lakosság iskolai végzettsége, amiről a Központi Statisztikai Hivatal végleges adatokat közölt a 2022-es népszámlálás után. A felnőtt lakosság egyharmadának van érettségije, 22 százalék rendelkezik egyetemi vagy főiskolai oklevéllel, azaz diplomával. Az általános iskola 8. osztályánál alacsonyabb végzettségűek száma 881 853 fő. Két adat összevonasával a legfeljebb általános iskolát végzettek száma 2 667 463 fő. 1 393 232 ember volt tizenégy évnél fiatalabb. Szakmai oklevéllel rendelkezők aránya 21%-kal alig változott.

Szerves része a kommunikációnak, az állandóan változó fejlődő munkavilágnak a technológiai felkészültség és a digitális tevékenység. Az EU Bizottság 2014 óta méri az internetet uniós-szerte használók számát és azt, hogy milyen tevékenységekre használják az internetet. 2022-ben a tizenhat és hetvennégy év közötti európaiak 87%-a legalább hetente egyszer böngészte az internetet, míg 2014-ben ez az arány még 75 százalék volt. Így meglepő, hogy Magyarországon még mindig 1 576 669 lakos nem végez semmilyen digitális tevékenységet. Alapszintű digitális tevékenységet 2 648 807 válaszadó jelölt meg, a középszintű digitális tevékenységet 3 984 836 fő gyakorolja és a magas szintű digitális tevékenységet már csak 834 916-an adták meg. Az Európai digitális gazdaság és társadalom fejlettségi mutatójáról (DESI) szóló 2022-es jelentés 2021-es adatai, azt mutatják, hogy Magyarországon alapvető és annál magasabb digitális képességekkel kevesebben rendelkeznek, mint az EU átlagban (az emberek 53% ill. 26%-a). Azon adminisztratív lépések aránya, amelyeket az állampolgárok az interneten intézhetnek, pl. gyermek születésekor vagy új lakóhely bejelentése esetében, a magyar értékszám 64,4, így az EU átlag (74,6) alatt van, viszont a hozzáférés a digitális egészségügyi nyilvántartásokhoz 79,9 score az EU átlag (71,7) felett van.

tül napjainkban a Balaton vízének többszörösét vezetjük el az országból, ami – miközben az éves csapadékmennyiség csökken és az átlaghőmérséklet emelkedik – egyre jobban hiányzik.

Rádásul az öntözött területek aránya is nagyon kicsi Magyarországon, a 4,3 millió hektár szántóból csak 120 ezer hektáron, az összterület nem egészen három százalékán öntöznek. Ezért óriási jelentőségűek az olyan öntözési közösségek, mint a Kalocsa melletti Fajs, Bács, Dusnok, Miske határában létrejött 38 tagú szövetkezés – az ország legnagyobb ilyen szervezete –, vagy az attól északra, Dunapataj és Harta határában működő közösség, amelyek együtt több ezer hektáron teszik lehetővé az öntözést. Az éves aszálykár ugyanis egy olyan évben, amilyen például a 2022-es volt – amikor még kukoricát is importálnunk kellett – százmilliórdokban mérhető.

Átok-csatorna, Gyilkos-csatorna, Égések – az ilyen elnevezések, amelyek a vizek lecsapolása után születtek az éltető vizet elvezető csatornákra, a nyár közepére kiszikkadt, kopár legelőkre, ma is élnek a népszelvben. Azóta sok minden megváltozott, de vannak, akik a Kertmagyaror-

A foglalkoztatottak száma 2011-ben 3,9 millióról 2022-re már 4,7 millióra emelkedett. A foglalkoztatottak aránya 14 év felett a fővárosban, valamint a nagyobb lélekszámú városokban a legmagasabb, míg a községekben az országos átlag alatt maradt. Ezt a tényt alátámasztják a demográfiai adatok is. A munkanélküliek országos, 2,5 százalékos átlagát a községek meghaladják, viszont a főváros, valamint a vidéki városok az átlag alatt maradtak.

A nemzetiséghez való tartozásról szóló, önként megválaszolható kérdésekre a lakosság 86 százaléka adott választ. Összesen 492 377 férfi és nő érzi magát valamely hazai nemzetiséghez tartozónak. A legnépesebb hazai nemzetiség a roma. A válaszadók 2,5 százaléka, azaz 209 909 lakos tartozik ehhez a közösséghez. 142 551 válaszadóra tehető a német nemzetiségűek száma. A népszámlálási adatok szerint 30 ezer vallja magát a szlovák nemzetiséghez tartozónak, 28 ezren a román nemzetiséghez, 25 ezren az ukrán nemzetiséghez, 22 ezren a horvát nemzetiséghez, 12 ezren a szerb nemzetiséghez, 7 ezren a lengyel nemzetiséghez, 7 ezren a ruszin nemzetiséghez, 6 ezren a bolgár nemzetiséghez, 6 ezren a görög nemzetiséghez, 4 ezren az örmény nemzetiséghez és 4 ezren a szlovén nemzetiséghez. Összehasonlításképp: 2022-ben 218 ezer külföldi állampolgár élt Magyarországon.

165 910 lakos beszél hazai nemzetiségi nyelven családi vagy baráti közösségben. Lebontva nemzetiségekre 66 ezren használják a németet (anyanyelv 28 ezer), 31 ezren a romani vagy beás nyelvet (anyanyelv 23 ezer), 15 ezren az ukránt (anyanyelv 15 ezer), 14 ezren a román nyelvet (anyanyelv 11 ezer), 13 ezren a szlovákot (anyanyelv 10 ezer), 9 ezren a horvátot (anyanyelv 8 ezer), 6 ezren a szerbet (anyanyelv 4 ezer), 4 ezren a lengyelt (anyanyelv 3 ezer), 2 ezren a ruszin nyelvet, 2 ezren a bolgárt, 2 ezren a görögöt és az örményt, valamint a szlovént kevesebben mint 2 ezren jelölték meg annak a nyelvnek, amit családi vagy baráti körben használnak. A nyelvhasználat kérdését 1 317 723 ember nem akarta megválaszolni.

A vallási hovatartozásra vonatkozó, önkéntesen megválaszolható, kérdésre a lakosság 60 százaléka felelt. A válaszadók 72 százaléka nem számolt katolikus, ebből 2,6 millióan római katolikusok, 165 ezren vallották magukat görögkatolikusnak. A reformátusok száma 944 ezer főre, az evangélikusoké 177 ezer főre tehető. Az ortodox vallást 16 ezren jelölték meg és 141 ezren más keresztény felekezetekhez tartozónak tartják magukat. Az Izraeliták száma 8 ezer. Más vallási közösséghez, felekezethez tartozó személyek száma 30 ezer, a 27 százalékkal a vallási közösséghez, felekezethez nem tartozók aránya viszont viszonylag magas.

Az egészségi állapotra vonatkozó, nem kötelező kérdéseket a válaszadók 75 százaléka töltötte ki. A válaszadók 72 százaléka nem számolt az egészségi problémáiról. Tartós betegséget 1,7 millióan jeleztek, 639 ezren nyilatkoztak, hogy az egészségi állapotuk súlyosan korlátozza őket, és 270 ezren éltek fogyatékosan.

Mindezen adatok, legyenek kötelezően megválaszolandók vagy önkéntes válaszokból adóttak, felhívják – sőt megkövetelik – a döntés hozók figyelmét arra, hogy körültekintőbben és komolyabban szolgálják ki a lakosság igényeit, közösen szorgalmazzanak a többi EU tagállammal harmonikus fejlődést.

RUMPLER DIÁNA

Két folyó közt vízért kiált a táj

A Bécsi Napló 2023/5. számában Ökológiai problémák az Alföldön címmel foglalkoztunk azzal, milyen következményekkel járhat a Duna-Tisza közti Homokhátság kiszáradása, elsivatagosodása, s mit lehet tenni ez ellen. A helyzet súlyos, az Európai Unió felmérése szerint kontinensünkön ez a terület lehet a globális klímaváltozás egyik első áldozata.

Sorra vettük azokat a nagyszabású munkálatokat, amelyek a Pest vármegyei Dunaharasztiól, Dabastól a Csongrád-Csanád vármegyei Mórahalom, Zákányszék, Ásotthalom térségéig, a Tisza menti Lakitelektől, Tiszaalpártól, Nyárlőrinc-től, Szentkirálytól a Dunához közeli Fülöpszállásig és Akasztóiig érintik a táj nagy részét. A körülbelül tízezer négyzetkilométernyi – a mai Magyarország több mint egytizedét adó – terület vízpótlása és vízmegtartása a tervek szerint állami főműveken keresztül, a Duna és a Tisza vizét felhasználva valósulhat meg.

Mindemellett azonban fontosak és az egész tájat átfogó, hazai és uniós forrásokból finanszírozott vízgazdálkodási beruházásokkal összekapcsolhatók azok a helyi kezdeményezések, amelyekből szép számmal akad ezen a vidéken – essék most szó ezekről. A gazdák tudják legjobban, hogy milyen nagy a baj, s már régóta próbálkoznak különböző, kisebb-nagyobb területeket érintő megoldásokkal. Jászszentlászló határában például A tanya című egyetemi tantárgy gyakorlatán magam is részt vettem a hallgatóimmal egy ilyen összehangolt, kalákában végrehajtott akcióban, amikor gátat építettünk a Dong-érbe folyó Kalmár-csatornában, visszaduzzasztva a vizet. Másutt a mélyebben fekvő természetes területeket – tómedreket, lapályokat, laposokat – víztározóként használják, Orgoványon, Ágasegyháza, Fülöpházán a Duna-völgyi-főcsatornából juttat-

ják el áttemelő műtárgyak segítségével a meglévő és kitisztított csatornahálózaton keresztül a határba a vizet. Ruzsán a megtisztított szennyvíz fogadására mesterséges tavakat építettek, Csölyospályoson Győri-Nagy Sándor professzor tájbiroka a semlyékvizek megőrzésére mutat jó példát.

Érdemes a folyók mentén fokgazdálkodás több évszázados hagyományait is fölleveníteni. A fok a folyót kísérő hátaikon (földrajzi szakkifejezéssel övzátonyokon) keletkezett kiszakadásokat, a magas partokat megszakító nyílásokat, oldalmedreket, csatornákat jelenti, amelyeken át a folyó (tó) vize áradáskor az anyamederből kilépett az ártérbe, majd a környező laposokat az ereken keresztül – „alulról fölfelé” – feltöltve apadáskor ugyanezeknek a nyílásokon át visszaáramlott – legáltalában részben – a folyóba. A fokok tehát a vizet két irányba vezették: áradáskor az ártér mélye, apadáskor a folyó medre felé. A fokgazdálkodás az ősi ártéri gazdálkodás alapja volt, s jelentőségét akkor látjuk, ha tudjuk, hogy a XIX. század közepéig – amikor megkezdődött a folyószabályozás és az ártéri vizek lecsapolása, elvezetése – az ország egynegyede, a Duna-Tisza köze több mint fele vízjárta ártéri terület, „vadvízország” volt. Az időszakos vízborítás a természetes ivóhelyek, halbölcsők révén halbőséget adott – a nagyobb halakat a folyók apadása idején, a stagnáló vizek visszaengedésekor tömegével lehetett fogni –, és más haszonvételeknek (legelő, ártéri gyümölcsös stb.) is kedvezett. A legelőkn, erdőkn gazdag ártéri talaj a vizet sokkal jobban megtartotta, mint a „vízrendezés” után egyre növekvő szántóterületek, amelyek ott, ahol nagyüzemi, nagytáblás művelés folyt, még inkább kiszáradtak. Az egykori árterekről – amelyek nem azonosak a mai keskeny folyó menti árterekkel – a körülbelül 40 ezer kilométert kitevő csatornahálózaton keresz-

szág eszméjét nem adják fel a két nagy folyó, a Duna és a Tisza között. Az egykori fokgazdálkodásról sok mindent meg lehet tudni Andrásfalvy Bertalan 1973-ban megjelent, A Sárköz ősi ártéri gazdálkodása című könyvéből – amely az ártéri gazdálkodás alapműve –, Bellon Tibor és Molnár Géza, a Tisza menti ártéri gazdálkodást leíró munkáiból vagy éppen Győri-Nagy Sándortól, aki a kárpát-medencei nedvesgazdálkodást a maga teljességében mutatja be cikkeiben, könyveiben. A fokokat a folyószabályozások során, amikor folyóinkat magas gátak közé szorították, zömmel betömték, elrekesztették, de a Tiszánál – Nagykőrűn, Mártélyon, Tímáron és másutt – s a Duna dél-alföldi szakaszán meg a határon túl, Bezdánánál is az ott lakók sikeres kísérletekbe fogtak, újrakezdődött a fokgazdálkodás.

S ha így folytatódik, akkor reményeink szerint nemcsak az olyan településekben, tájnyelvekben él tovább, mint a Duna menti Foktó, a Tisza-völgyi Nagy-fok, Fok-lapos – vagy a Dráva menti Dráva-fok és a Balaton-parti Siófok –, hanem vizet hoz a tájba, az egykori vadvízországba megint.

DULAI SÁNDOR

NYEOMSZSZ 2023. november 13–14. közgyűlése

ZÁRÓNYILATKOZAT

A Nyugat-Európai Országos Magyar Szervezetek Szövetsége (NYEOMSZSZ) 2023. november 13-án és 14-én Budapesten tartotta éves tisztújító közgyűlését, ahol Bihari Szabolcs elnököt, dr. Klement Kornél és Zennyessy László elnökhelyetteseket újraválasztották, az elnökség tagjai közé több új személy került.

A közgyűlés megköszönte a Nemzetpolitikai Államtitkárság, az Országgyűlés Hivatala és a Bethlen Gábor Alapkezelő támogatását és az egybehangolt munkát. Vendégként a közgyűlésen részt vett Potápi Árpád János nemzetpolitikaiért felelős államtitkár, aki tájékoztatta a résztvevőket az időszakos nemzetpolitikai kérdésekről és jelezte, folytatni kívánják a sikeres együttműködést a NYEOMSZSZ-szal. Dr. Szili Katalin miniszterelnöki főtanácsadó beszámolt az autonómia törekvések jelenlegi állásáról. Gál Kinga Európa-Parlament képviselő vázolta a közeljövő magyar vonatkozású kihívásait. Léphatár Áron az Országgyűlés Hivatala Nemzeti Integráció Iroda mb. irodahelyettese ismertette a munkacsoportok és a hivatala működését.

A közgyűlés reméli, hogy az ukrainai és az

izraeli háborúk mielőbb véget érnek. Együttérez az áldozatokkal és különösen félti a helyi magyar kisebbség tagjait. Nyugat-európai tapasztalataink a tömeges korlátlan bevándorlást illetően igazolják a magyar kormány migrációval kapcsolatos politikáját, amit a NYEOMSZSZ határozottan helyesel. A NYEOMSZSZ támogatja a szülőföldjén, a Kárpát-medencében többen élő magyar közösségek területi autonómia igényét, ugyanakkor fontosnak tartja a szövetségben élők számára a személyi elvű, kulturális autonómia biztosítását. Ezen igény a 2024-ben 800 éves Andreanum évfordulóján, mely az erdélyi századok számára önrendelkezést biztosított, különös jelentőséget nyer.

2024-ben Magyarország EU-s tagságának 20. évfordulóján fel kell hívni az EU figyelmét azokra a hiányosságokra, melyek az őshonos nemzeti kisebbségek teljeskörű jogait illetik.

Az elnöki, elnökhelyettesi és az országos beszámolókat egyöntetűen kiemelték, hogy továbbra is nagy szükség van az összetartozásra, beleértve a legkisebb diaszpóra közösségeket is. Remélik, a nemzetcsökkenést nemcsak megfékezni,

hanem közös erőfeszítésekkel és megfelelő támogatásokkal növekvő pályára lehet helyezni.

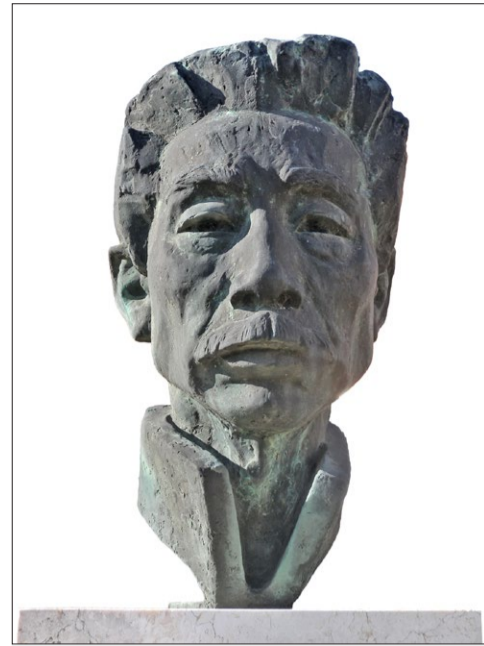
A NYEOMSZSZ tevékenységének továbbra is központi eleme az anyanyelvi oktatás és az ifjúsági munka. Ezzel kapcsolatban örül a Kőrösi Csoma Sándor program sikeres újra indításának.

Posztívan ítélték meg Bosznia-Hercegovinából a sarajevói Magyar Polgárok Egyesülete humm felvételi kérelmét a NYEOMSZSZ-ba, és örömmel vették tudomásul, hogy más országokból is érkeztek érdeklődések; nemcsak Nyugat-Európából.

A NYEOMSZSZ közgyűlése továbbra is támogatja a Bécsi Napló újság megjelenését és népszerűsítését.

Szervezeteit nyitottak és befogadják a Nyugat-Európába érkezett magyarokat. Együttel melegekedéssel látják, egyre többen, gyerekes családok is, költöznek vissza Magyarországra és az egész Kárpát-medencébe.

Budapest, 2023. november 14.

Lu Xun (Lu Hszün), kínai műfordító

Szerbia ismét választ

December 17-én újra előrehozott országos, parlamenti választás lesz Szerbiában. Tavaly 2022 áprilisának elején választották meg azt az országgyűlési összetételt, mely helyett most újabbat (?) kell „kiizzadniuk” a pártoknak és a szavazópolgároknak. Megelőzően 2020 nyarán voksolt az ország – a négyéves mandátumot csak a 2016 és 2020 közötti összetételű törvényhozás vitte végig, hiszen 2012-ben, 2014-ben és 2016-ban is előrehozott parlamenti választások voltak.

Miért kell gyakorlatilag minden második évben erőfelmérést végezni a pártok körében? – merülhet fel joggal a kérdés. A hivatalos indoklás minden esetben az egység megteremtésének igénye a nemzeti és állami érdekek megőrzéséért való harcban, az ország előtt álló nehéz döntések meghozatalához szükséges legitimitáció igazolása (mely problémakörbe Koszovó kérdésének rendezése is beletartozik), és/vagy az (egyéb)ként erőltet, vízió nélküli és egységképtelen ellenzék részéről érkező úgymond provokálás, miszerint ők másként/jobban/hatékonyabban rendeznének adott társadalmi, politikai helyzeteket, válságokat.

Aleksandar Vučić köztársasági elnök már a 2022-es választási eredmények ismertetésekor közölte, hogy az új kormány is legfeljebb a felét tölti majd ki a megbízási idejének, a kérdés sokáig csupán annyi volt, hogy még 2023 végére, avagy 2024 elejére írják-e ki a választásokat. Az államfő végül hatáskörénél fogva november elején a kormány kérésére feloszlatta a parlamentet és előrehozott parlamenti választásokat írt ki – végső soron a hatalmat a Szerb Haladó Párt tényleges vezetőjeként ő gyakorolja, még akkor is, ha pártelnöki tisztségétől 2023 májusában végül megvált.

Tavaly áprilisban Vučić főlényes győzelemmel nyerte meg a köztársaságielnök-választást az ellenzéki jelölthöz képest, akárcsak 2017 áprilisában – Vučić népszerűségére számítva lettek bő másfél éve előrehozott parlamenti választások, s bár a haladók vezette tömörülés az országos parlamenti választásokat a leadott voksok bő 44 százalékaival megnyerte (a sorban következő második legerősebb tömörülés csak 14 százalékos támogatottságot tudott felmutatni), a mandátumok tekintetében már nem voltak ilyen szerencsések, a 250 fős törvényhozásban 120 képviselői helyhez jutottak, 68 helyet veszítve, ami természetesen elég fájó kompromisszumokat eredményezett a kormányalakítás és a kü-

lönféle tisztségek elosztása tekintetében. Nem meglepő tehát, hogy újrázni szeretnének. Aki csak egy kicsit is követi a szerbiai politikai színteret és szereplőket, tisztában van azzal, hogy nagy meglepetések sem a választáson induló politikai pártok, koalíciók, sem az erőviszonyok tekintetében nincsenek – a kérdés csupán most is annyi, szép szóval vagy nyomásgyakorlással növelhető-e a választási kedv a tavalyi, egyébként az előzőhöz képest majdnem tíz százalékos növekedést mutató 58,60 százalékhöz viszonyítva, illetve sikerül-e a törvényhozói és végrehajtói teljhatalom megszerzése a haladóknak (pontosabban Vučićnak), avagy megint a kompromisszumképességet kell gyakorolniuk és engedményeket kell tenniük a szerbiai politikai színtér rég elerőtlenedett, ám matematikai szempontból továbbra is jelentős szereplőinek.

A vajdasági magyar kisebbség szempontjából ez a választás egyrészt ugyanakkora jelentőségű bír, mint az összes többi megemlékezés – hiszen egy kisebbségi politikai párt és a mögötte álló nemzeti közösség számára sosem kétséges, hogy az érdekek képviselése és érvényesítése csakis a hatalom részeként lehetséges. Ez egyébként Pásztor István, a Vajdasági Magyar Szövetség nemrég elhunyt elnökének öröksége is. A pártnak és a közösségnek is bizonyítania kell, hogy a fájdalmas veszteség ellenére rendezett és cselekvőképes, egységes marad, erős és hatékony érdekképviselet tudnak biztosítani, valamint hidat képezni Szerbia és Magyarország, szerbek és magyarok között. E tekintetben biztató és reménykeltő a Vajdasági Magyar Szövetség Elnökünkért, közösségünkért, a jövőért! megfogalmazású választási jelszava, a listaállítás és a támogatói aláírások összegyűjtésének az összedettség és gyorsasága, akárcsak a december közepéig meghirdetett kampányrendezvények sokszínűsége és száma, illetve a 2023 és 2027 közötti időszakra megfogalmazott célkitűzések sora, a ragaszkodás a szigorúbb büntetőpolitika alkalmazásához az illegális bevándorlókkal szemben, a saját véleményhez és a nemzeti szuverenitáshoz való jog védelme, az Európai Unió megreformálására és demokratizálására irányuló célkitűzések támogatása, Szerbia csatlakozási folyamatának felgyorsítása, továbbá az országos kisebbségi önkormányzat, a nemzeti kisebbségek és a magyarok által (is) lakott önkormányzatok, települések prioritásainak a megvalósítása.

FEHÉR MÁRTA

Az anyanyelvű oktatás nem lehet alku tárgya!

Állásfoglalás a kárpátaljai anyanyelvű oktatás és a magyar iskolarendszer megtartása érdekében

Őshonos kisebbségként, mi magyarok ott-hont és jövőt kívánunk teremteni az utánunk következő nemzedékeknek, aktívan hozzájárulva a kisebbségi és többségi közösségek közötti bizalmatlanság felszámolásához. Ehhez pedig szilárd alapokon nyugvó anyanyelvű oktatási rendszerre van szükség Ukrajnában és az egész Kárpát-medencében.

Elfogadhatatlannak tartjuk, hogy Ukrajnában 2014 óta folyamatosan születnek olyan jogszabályok, amelyek fokozatosan elveszik a magyar kisebbség jogait, és ellehetetlenítik az anyanyelv használatát az oktatásban.

Elítéljük azt a nyilvánvaló szándékot, amely Ukrajnában a magyar iskolarendszer elorsvasztására irányul.

Szeptemberben érvénybe lépett a 2017-ben elfogadott új ukrán oktatási törvény, amely csak elemi szinten engedélyezi a teljes mértékű anyanyelvű oktatást. Általános iskolától kezdve előírja az anyanyelven folyó tanórák számának fokozatos csökkentését, és az ukrán nyelvűek növelését.

Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége – Wurst Erzsébet

Észak-bácskai Magyar Pedagógusok Egyesülete – De Negri Ibolya

Horvátországi Magyar Pedagógusok Fóruma – Csapó Nándor

Muravidéki Pedagógusok Egyesülete – Karakatič Beti

Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége – Burus-Siklódi Botond

Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége – Fekete Irén, Vörös Mária

Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete – Lukács Gabriella

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem és Erdélyi Magyar Ösztöndíj Előértékelő Bizottság – Tonk Márton

Kárpát-medencei Oktatási Tanács – Lászlófy Pál István

Úzvölgye békétlen temetője

Gyűlöletre vagy diszkriminációra való felbujtás miatt bűnvádi eljárás zajlik az úzvölgyi katonai temetőben október 22-én nacionalista román szervezetek által tartott megemlékezést követően. A magyarellenesség szimbolikus helyszínén azonban a hősi halottaknak változatlanul nincs nyugtuk.

„Magyarok, menjetek vissza Mongóliába, ahonnan jöttetek”, illetve „Magyarország nincs Európa térképén” – ilyen és hasonló tartalmú feliratok izgatták a kedélyeket október 22-én az úzvölgyi temetőben. Akkor a Nemzet Útja (Calea Neamului) és az Ortodox Testvériség (Frăția Ortodoxă) elnevezésű szervezetek a román hadsereg napja alkalmából szerveztek felvonulást a Bákó és Hargita megye határában fekvő, igen zaklatott jelenlegi sírkertben. A román zászlókat lengető, többnyire román népviseletbe öltözött mintegy 200 fős tömeg bevonult a temetőbe, ahol terített asztal várta. A hangszórókból román katonadalszal és a román himnusz zengett. Ortodox szertartást tartottak, és felolvasták azon román hősök névsorát, akik maradványai a „megemlékezők” szerint az úzvölgyi temetőben nyugszanak. A résztvevők jelen! felkiáltással válaszoltak az elhangzó nevekre.

A Hargita megyei Csíkszentmárton községhez tartozó Úzvölgye település katonatemetője négy évvel korábban vált román–magyar konfliktus helyszínévé, azt követően, hogy a

román hősök napján, június 6-án több ezer román erőszakkal nyomult be a sírkertbe. Az ott kialakított román parcella és emlékmű ortodox felszentelése volt a cél, az élőláncba szerveződött több száz székely sikertelenül próbálta megakadályozni a merényletet.

A Székelyföld legkeletibb részén legendás világháborús helyszínen képletesen 2019-ben harsant fel újra a harci közz. A két világégésben odalett magyaroknak örök nyugalomra ígérő temető régóta egyfajta búcsújáró helynek számít, a rendszerváltoztatást követően a sírkertet jelentős magyar állami segítséggel alakították méltó megemlékezési helyszínné. Az 1916-os román betöréskor elesett emléket az egy évvel később emelt kápolna is őrzi. Egy 1924-es összeírás szerint 1350 magyar, osztrák, német, olasz, szerb, orosz és román katona nyugszik a környéken külön-külön parcellába temetve – legalább ezren magyarok, többségükben a magyar királyi 39. honvéd gyaloghadosztály négy, a kassai 9., a miskolci 10., a munkácsi 11., a besztercebányai 16. ezredének katonái. A második világháborúban 1944. augusztus 26-án itt tört be a szovjet hadsereg, a kis létszámú, tényleges ellenállásra képtelen magyar határőrségnek a helybéliekkel együtt menekülnie kellett.

A temető „tulajdonjoga” fölött kirobbant vita – a Bákó megyei Dormánfalva (Darmanesti) és a temetőt mindig is gondozó Csíkszentmár-

ton egyaránt a magáénak vallja – folyamatos román temetődúlásban testesül meg, amelynek legfőbb animátora Mihai Țirnovăanu, a Calea Neamului vezetője. Az elmúlt években a brassói, civlben fogorvos aktivista lett a legvadabb magyarellenés agitátor ellen rongálás és sírgyalázás miatt jelenleg is bűnvádi eljárás van érvényben. Számtalan jogi és adminisztratív kanyar után 2023. június 29-én eltávolították ugyan a betonkereszteket, azok helyébe állítottak hamarosan 150 fakeresztet a Calea Neamului nevű szervezete hívei. „Sátánisták, hagyjátok békén a kereszteteket! ... Ha valaki rá meri tenni a kezét a 150 fakeresztre, visszatevesszük mindegyiket, ezt garantálom! Ma ledöntik, újakat csinálunk, és a helyükre tesszük mindet. Tüntetőnk Csíkszeredában, Csíkszentmártonban, hogy szokjanak hozzá a magyarok a román zászlóhoz, amit elloptak a temetőből” – hangoztatta egy videóüzenetben.

Az aktivista rendszeresen tart provokatív szándékú turnékat a székelyföldi településeken, akcióit azonban egyelőre nem nagyon kísérte siker. Az AUR néven emlegetett parlamenti szélsőjobboldali párttal, a Románok Egyesüléséért Szövetséggel eszmei rokonságot hirdető egyesület például Kézdivásárhelyen ünnepelte a 2022-es román nemzeti ünnepet, a felső-háromszéki városba nagy csinnadrattával érkező küldöttség fellépése azonban a helyi „érdeklődés” hiányában gyakorlatilag üres nacionalizmusba fulladt.

A főagitátor hazafisága amúgy nemcsak a magyarellenességben merül ki, arról is beszélt már, hogy a romániai iskolákban háttérbe szorul a román történelem oktatása, és kifogásolta, hogy a zsidók történelméről és a holokausztról is tanulnak a diákok.

CSINTA SAMU

Két magyar kutató nyert Nobel-díjat

A Királyi Svéd Tudományos Akadémia döntése alapján az idei Nobel-díjat a fiziológiai és az orvostudományi kutatások eredményeiért a biokémikus **dr. Karikó Katalin** professzornak és dr. Drew Weissman kutatónak közösen fele-fele arányban ítélte meg. A díjat a nukleozid módosítással kapcsolatos felfedezésért kapták, amely lehetővé tette a Covid-19 elleni hatásos mRNS-alapú vakcina kifejlesztését. A felfedezés döntő fontosságú a hatásos mRNS (messenger – hírvívó - ribonukleinsav) védőoltások gyors kifejlesztésében és alkalmazásuk a koronavírus ellen.

Az immunrendszer az élő szervezet védekező mechanizmusa. Fő feladata, hogy megkülönböztesse a saját és a nem saját, vagyis idegen anyagokat, és azokat eltávolítsa, vagy megsemmisítse. A védőoltások, amelyek elpusztított, vagy legyengített vírusokat használtak fel, már régóta ismeretesek, és az elmúlt évtizedekben a vakcinák olyan fajtáját sikerült kifejleszteni, amelyek nem az egész vírust használják fel, hanem csak a vírus egyes részeit. Amikor a vakcinát befecskendezik, vírusos fehérje képződik a sejtekben, ami ösztönzi az immunitás kialakulását a megcélzott kórokozóval szemben. Az egész vírusra, fehérjére és vakcinákra, nagymennyiségű sejt kultúrára van szükség, ami korlátozza a gyors vakcinák legyártását. Ezért a kutatók figyelmé olyan módszerekre irányult, amely független lenne a sejt kultúráktól a vakcinák előállításához. Ez viszont nagy kihívásnak mutatkozott.

Érdemes tudni, hogy a genetikai információ a DNS-ben (deoxiribonuklein sav) kódolva mRNS-é változik, amelyet a fehérjék előállításához használnak. Az 1980-as évek folyamán effektív módszereket dolgoztak ki az „in vitro” mRNS előállítására anélkül, hogy sejt kultúrákat kellene alkalmazni. Az „in vitro” mRNS nem állandó, a szállítása kihívást jelent, azon felül gyulladást idéz elő. Ezekből az okokból, a lelkesedés az mRNS technológia iránt a klinikai gyakorlatban nem volt osztatlan.

A felsorolt nehézségek nem vették el dr. Karikó Katalin kedvét, aki annak az eljárásnak kötelezte el magát, amelynek célja az mRNS klinikai alkalmazása volt. A korai 1990-es években, amikor mint adjunktus professzor dolgozott a

Pennsylvaniai Egyetemen, hű maradt eredeti víziójához, az mRNS terápiás alkalmazásának, a felsorolt hátrányokkal szemben is. Az új kollégája az egyetemen dr. Drew Weissman immunológus volt, akinek érdeklődési köre a dendrit (szétágazó tüske) alakú sejtek voltak, amelyeknek fontos funkcióik vannak a vakcina által indukált immunválaszok aktivációjában. Az új elképzelése által ösztönözve, hamarosan gyümölcsöző együttműködés alakult ki a két kutató között, hogy eldöntés, a különböző típusú mRNS-ek miként reagálnak az immunrendszerre.

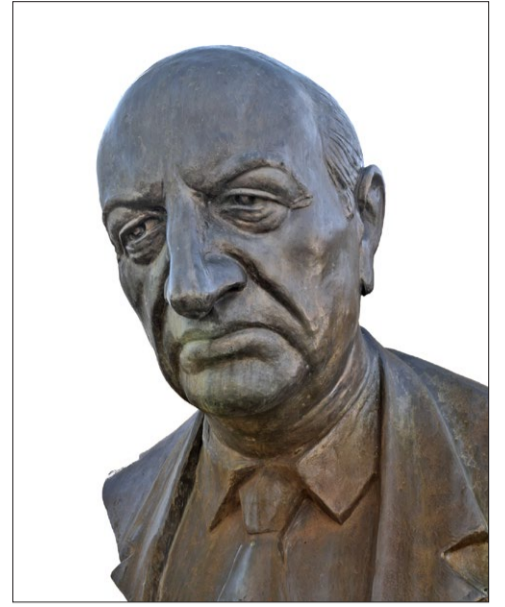
Karikó és Weissman megfigyelték, hogy a dendrites sejtek felismerik az „in vitro” mRNS-t mint idegen testet, amely aktivációjukhoz vezet. Rájöttek, hogy az mRNS-ek különböző típusai lehetnek. Az elmúlt évtizedek kutatásaiból kiderült: a különböző vírusfertőzések ellen védelmet nyújthat az emberbe injekciózott megfelelő, szintetikus előállított mRNS is. A szintetikus mRNS alapján a sejtek elkészítik a testidegen vírusfehérje megfelelő szakaszát, majd arra reagálva azt az ellenanyagot, amivel a szervezet képes leküzdeni magát a vírust, ha találkozik vele. Nagy előnye, hogy belőle a vakcina gyorsan elkészíthető, és biztonságos, véletlenül sem okoz mellékhatásként fertőzést.

Karikó Katalin útja a Nobel-díjig rendkívül küzdelmes volt, egész élete munkahelyi kudarcok sorozatából állt. 1955. január 17-én született Szolnokon, a Szegedi Tudományegyetem biológia szakán diplomázott 1978-ban, és ott szerezte meg a PhD címet is. A diploma megszerzése után a Szegedi Biológiai Kutatóközpontba került. Családjával 1985-ben Amerikába költözött. A Pennsylvaniai Egyetemen, mint biokémikus 1998-ban kezdett el dolgozni Drew Weissman immunológussal. 2005-ben jegyeztették be szabadalmukat a módosított nukleozidokat tartalmazó mRNS terápiás alkalmazására (Karikó-Weissman-technika). 2013-ban a mainz-i színhelyű BioNTech vállalatnál kezdett dolgozni, mert ott már készítették szintetikus mRNS-t terápiás célra. Karikó hamarosan a cég alelnöke, 2020-ban a New York-i színhelyű Pfizer multinacionális gyógyszerár, és a BioNTech koronavírus elleni közös mRNS-vakcina fejlesztésének egyik irányítója lett. 2022 szeptemberében lemondott alelnöki posztjáról, hogy újra

a tudományos munkának szentelhesse idejét.

Röviddel azután, ahogy megkapta a Nobel-díjat, egy újabb dicsőség érte a magyar társadalmat **dr. Krausz Ferenc** személynében, aki a Nobel-díjat kapta meg 2023-ban a fizikában elért eredményeiért, együttesen Pierre Agostini és Anne L'Huillier kutatókkal. Az indok, az experimentális módszerek kidolgozása, amelyek generálják a fény attoszekundumos (10^{-18} s) impulzusait, lehetővé téve az anyagban lévő elektronok mozgásának vizsgálatát. Az Akadémia szerint a három kitüntetett elismert kísérletező, akik az emberiségnek új eszközöket adtak az elektronok világának tanulmányozására az atomokon és a molekulákon belül, ugyanis rájöttek az extrém rövid fényimpulzusok előállításának módszerére, amellyel nagyon gyors folyamatokat, – amelyekben az elektronok mozognak – lehetséges mérni.

Krausz Ferenc 1962. május 17-én született Mórton. Már fiatal korában a tudománytól és a világűr rejtelmétől volt elragadtatva. A szülei támogatották érdeklődését. Akadémiai útja az Eötvös Loránd Egyetemen kezdődött Budapesten, ahol elméleti fizikát tanult, majd 1985-ig villamosmérnöki tudományt a Műszaki Egyetemen. Kutatómunkáját az egyetem Fizikai Intézetében kezdte, ahol három évet töltött, és lézer technológiát tanulmányozott. Majd külföldre került, és a Bécsi Műszaki Egyetemen PhD diplomát szerzett. Ebben az időben kezdődött úttörő munkássága az ultra gyors optikában, amihez alapvetően hozzájárult. Ezután tevékenységét az USA-ban folytatta, ahol post doktori kutatásait a Stanfordi Egyetemen végezte. Itt tökéletesítette szakképességét az ultra gyors lézer technológiában. 1991-ben Németországba tért vissza, és a Münchener Max Planck Intézetben dolgozott, a kvantum optikai részlegen. 2023-tól az Intézet igazgatója lett. Vezetése alatt kutatócsoportja úttörő áttörést hajtott végre az attoszekundumos fényimpulzusok előállításában és jellemzésében. A kétszázalékos figyelemre méltó sikerek új utakat nyitottak az ultragyors események vizsgálatára az atom és molekuláris világban, az anyag viselkedésének a legkisebb méretekben. Jelenleg az intézet kvantum optikai részlegének igazgatója, és a Münchener Ludwig Maximilian Egyetem kísérleti fizika professzora az experimentális fizikában.

Bagrát Sinkuba, abház műfordító

Dr. Krausz egyik nagy jelentőségű sikere a világon az első attoszekundumos kamera kifejlesztése, amely a leggyorsabb események rögzítését is lehetővé teszi a természetben. Ez a technológiai innováció felbecsülhetetlennek bizonyult felhasználásában a kémia területétől kezdve egészen a szilárd testek fizikájáig. Együttal példátlan rálátást kínál az atomok és az elektronok dinamikájára. Kutatásai sokféle területre kihatnak, mint az anyagtudomány, nanotechnológia, vagy az orvostudomány, és korszakalkotó fejlődést ígér olyan szakterületeken, mint az ultragyors elektronmikroszkópia, vagy a betegségek gyógyítása molekuláris szinten.

Mind Karikó Katalin, mind Krausz Ferenc számtalan elismerést, és kitüntetést kapott munkásságuk során. Tudományos konferenciákon mindig előkelő figyelemben részesültek. Mindehhez a Nobel-díj megfelelő összegű svéd korona jutalommal jár. A díjat hagyományosan december 10-én, az elismerést alapító Alfred Nobel halálának évfordulóján adják át. Dr. Karikó Katalin és dr. Krausz Ferenc világraszóló teljesítményükkel nemcsak maguknak, de a magyar tudománynak, és az egész magyar társadalomnak is vitathatatlan eredményeket és dicsőséget szereztek.

DR. PALÁGYI ISTVÁN GYÖRGY

Ki a magyar Nobel-díjas?

Az utóbbi időben tudatlan és műveletlen, de legfőképpen tudatosan rosszindulatú tollnokok a szomszédos országok némelyikében és az anyaországban egyaránt itt-ott arról cikkeztek, hogy mennyiben lehetnek magyarok a Nobel-díjasaink, ha mindannyian Magyarország elhagyására kényszerültek. Szóval, nemzeti öröm helyett inkább globális frusztrációra kárhoztatnának bennünket, totális bírálat mellett a hazai iskolarendszert, a honi viszonyokat.

De hát ki a magyar? Aki elment, az már nem az? És aki maradt, az mindenképpen az? Születéshez, anyanyelvhez, állampolgársághoz, lelkülethez, vagy éppenséggel lakhelyhez, munkahelyhez, esetleg már a leszármazottak születéséhez, anyanyelvhez, állampolgársághoz kell kötni az identitást?

A helyzet bonyolult ugyan, de vitathatatlanul magyar az, vagy bármely nemzetiségű, aki saját maga saját szabad akaratából annak tartja magát. De az is előfordulhat, hogy valaki nem vállalja fel saját identitását, politikai vagy szociális vagy egyéb okból, de a jelek alapján a környezete annak tartja. Meg hát az sem mellékes, hogy napjainkban, amikor szabad akaratból nemcsak lakcímet és munkahelyet, hanem nevet és nemet is lehet váltani, lassacskán a szülőföld marad az egyedüli biztos a bizonytalanban. Amit nem lehet elvenni, legfeljebb az országhatárok mozdulhatnak meg körülötte. Aki pedig elköltözik, annak biztos fogódzó, hogy a szülőföld mindenkor hazavár.

A tudománynak és a művészetnek nincs nemzetisége, legfeljebb bölcsője, de van költögetése és van igénye a szabad megnyilvánulásra. Ezért a teljesítmény egyáltalán nem szülőföld-függő. Az viszont nem mellékes, hogy a külföldön lényegesen kedvezőbb körülmények között alkotó és dolgozó egyén emberi, szakmai kapcsolatot tart-e fenn az otthon maradtakkal, amiként az sem, hogy a haza megbecsüli-e elvándorolt és haza-hazatérő „tékozló fiát”.

Aki arról ír, hogy egyetlen olyan magyar Nobel-díjas sincs, aki ne távozott volna külföldre, és már-már megkérdőjelezi azt, hogy egyáltalán

vannak-e Nobel-díjasaink, az olyan nevetséges dolgot állít, mintha – példának okáért - a vidéken születettnek nem kellene városi iskolában képeznie magát. Szóval, az „eke szarvánál” kellene maradni – üzenik a ki tudja hol született és milyen nevelésben részesülő megmondófiúk.

Ráadásul a honi iskolarendszert is bírálat alatt tartják, mert – szerintük bizonyára alacsonyabb színvonalra miatt – képtelen volt otthon marasztalni az ott végzeteket. Pedig éppen ellenkezőleg: a neveltetés, a rendkívül gazdag és önkifejező magyar anyanyelv, a Rácz vagy Kiss tanárok mesteri útbaigazításai döntő tényezőknél bizonyultak a magyar zsenik sikeres szakmai kibontakozásában. Miért ne lehetnénk büszkéek arra, hogy a 20. század fordulóján Budapest világszinten a hatodik helyezett volt az ott iskolázott Nobel-díjasok sűrűsége tekintetében? Márpedig a Farsori Evangélikus Gimnáziumban, meg a többi iskolában magyarul sajátították el a tudomány alapjait a többnyire zsidó származású magyar tudósok. Akik később az Újvilágban sajátos akcentussal beszéltek az angolt, és különös tudásuk és kommunikációs készségük miatt marslakóknak becézték őket, miközben Amerikába kikerült magyar géniuszok voltak. Mára pedig az is bebizonyosodott, hogy nemcsak fővárosi elit iskolákból, hanem a kommunista rendszer szerényebb vidéki iskoláiból is kikerül, egész életüket és karrierüket meghatározó honi alapképzésben, majd egyetemi oktatásban részesülő Nobel-díjasaink is vannak. Magukat magyarnak vallók, akik a szülőföldjükön elsajátított tudást, gondolkodásmódot és kultúrát magukkal vitték útravalóul.

A Nobel-díjas magyarok identitását megkérdőjelező, a szülőföld szerepét minimalizáló vélemények mellett olyan túlzásokkal is találkozhatunk, amikor a magukat magyarnak nem valló, amúgy magyar(zsidó) ősökkel rendelkező osztrák vagy amerikai Nobel-díjasokat is felveszik a listára. Amúgy érthető és elfogadható, hogy nincs egyetértés a magyar Nobel-díjasok számát illetően. Csak ketten vannak (Szent-Györgyi Albert, Kertész Imre),

akiket Magyarországon, magyar állampolgárként, ottani munkásságuk eredményeként ért a megtiszteltetés, de ők is elhagyták a szülőföldet. Újabb tíz díjazott Magyarországon született, magyar az anyanyelvük, – Lénárd Fülöp és Herskő Ferenc kivételével – alapképzésüket magyar iskolában szereztek, eredményeiket viszont külföldön érték el.

A tucatnyi magyar Nobel-díjas mellett, akik Magyarországon születtek, hosszabb-rövidebb ideig ott éltek, iskoláztattak, egyesek dolgoztak, arról is szólnunk kell, hogy olyan magyar származású Nobel-díjasaink is vannak, heten, akik nem vallották magukat magyarnak, nem is születtek Magyarországon, de a szüleik, nagyszüleik igen. Egyetlen példaként közéjük tartozik a nemrég nyolcvan évesen elhunyt, a koronavírus évében díjazott Louise Glück, akinek apai nagyszülei Magyarországról (Érmihályfalva) vándoroltak ki az Egyesült Államokba még 1900-ban. Ők aligha magyar Nobel-díjasok, de származásuk miatti kötődésük vitathatatlan, tehát magyar vonatkozás is fellelhető az elismerésben. Őket magukat Nobel-díjasoknak tartani éppen olyan túlzás, mint megvonni a magyarságát azoknak, akik szakmai érvényesülésük okán külföldre távoztak.

Menni vagy maradni? – sokáig ez volt az alapkérdés. Akit közel száz évvel ezelőtt elvitt a hajó Amerikába, annak – mindenféle politikai tartózkodás mellett – nehéz volt kapcsolatot fenntartania a szülőfölddel. Aztán elterjedt a repülőzés, és közelebb került az óhaza. Szép példaként említhetem, hogy 1978-ban a Nobel-díjas Szent-Györgyi Albert is egyike volt az amerikai küldöttségnek, aki a Szent Koronát hazakísérte. Vagy közel húsz év múlva emlékezetesnek bizonyult Teller Ede jelenléte Budapesten a Magyarok Világkongresszusán. Szóval, ma már a válasz így hangzik: menni és haza-(haza)jönni.

A tudomány mindenkoron szakmai együttműködésekre alapoz, és egyre inkább országhatárokon, földrészekeken ível át. Amikor a szabad mozgás és munkavállalás a mai demokrácia

egyik – amúgy számos ellentmondást és problémát is felvető – vívmánya, az együttműködés lényegesen kitágult. A maroktelefon és az internet korában ma már a „menni vagy maradni” választási lehetőséget felváltotta a „menni és hazajönni” alternatívája. Hazajönni fizikailag, véglegesen vagy látogatóba, szakmai kapcsolatokat kiépítve, megbecsültséget fenntartva. Hazajönni, még inkább itthon maradni lelkileg. Ezek a fizikai, lelki és szellemi determinánsok határozzák meg az egyéni identitásunkat, miközben egyetemes létünk és lényünk oszlopoi egyúttal. A szülőföld kiléte, az iskolázottság helyszínei, az édes anyanyelv, a nemzethez való lelki tartozás vitathatatlan feltételei az identitásmegőrzésnek és a nemzeti kötődésnek. Mindezt megkérdőjelezni bárgyúság vagy rosszindulat.

DR. ÁBRÁM ZOLTÁN

VESZELKA ATTILA

Végül

Végül hová is mennél még, hová?
Lezárult minden út,
az ismeretlen kéz válladhoz ért.

Csak néznéd még az éjszakát,
s a hold mögül felröppent nagy,
sötét madár útját követnéd,
míg lehet.

S bizonytalanság kérdened:
hogy hát az alvó fák közül
mi szól, miféle síp?

S ott fön, a vén torony felett
miféle néma óra jár,
miféle szerkezet?

Ady örök

Ady száz év előtti publicisztikáit olvasgatom. Nem azon közhely miatt, mely szerint Ady publicisztikája magyarul tájainkon ma is vérfa-gyasztoán időszerű. Ha így van, ez nem Ady érdeme, sokkal inkább jelen korunk szégyene. Nem, nem ezért olvasom őt.

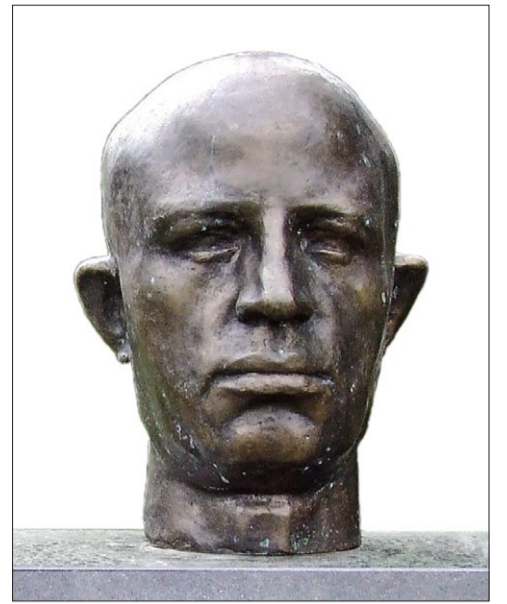
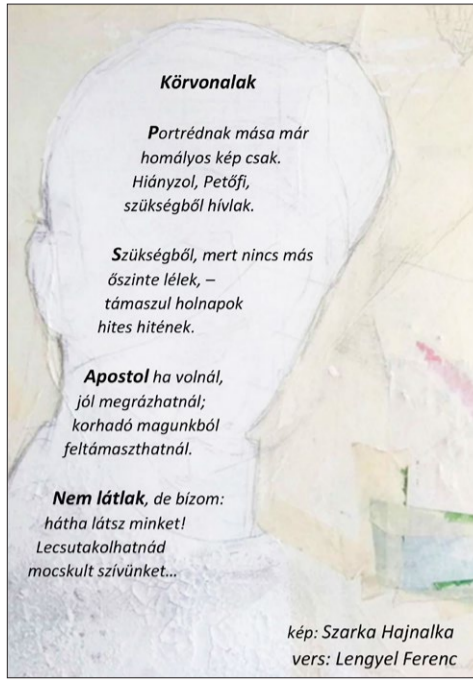
Tetszik nekem ez az ember! Tetszik, hogy néha diákosan szemtelen, impulzív, máskor vénemberesen bölcs, mégis gyakran gátlástalan. Hét ördöge van, de nem dicsekszik velük, nem pózol és minden bajához megtalálja a szavakat. Tetszik nekem az is, ahogyan ajtóstól tör a házba, aztán fejjel megy a falnak. És, láss csodát, megbírja! Enged előtte az ajtó, leomlik a fal. Saját idejében, sok kortársa rosszullettől ájultozott körülötte, ma pedig a nagy többség elalél, ha Adyt emlegetik. Hajdan sokan utálták, gyűlölték, kevesen szerették. Ma sokan hivatalos kegyelettel csodálják és – nem ismerik. Mi is szó szerint azt írhatnánk ma Adyról, amit ő írt 1899-ben (!) Petőfiről, „Petőfi nem alkuszik” című megrázó írásában. Ide kell másolnom néhány sort. „Akkor sem volt képes, ma sem az, Petőfit látni, szeretni, hálással dicsőíteni olyanként, amilyen. Lehúzza magához, meghamisítja, befogja kicsinyes érdekeinek ígás szekérébe...”. Aki szereti, tiszteli Pe-

tőfit és Adyt, olvassa el az írást, megtalálható az Interneten, az OSZK elektronikus könyvtárában. Döbbenetes írás!

Ady nem ijed meg nem csak a saját, de a mások hosszú árnyékától sem. Irodalmi és társadalomkritikái hajszálpontosak, sértenek. Kegyetlenül, de nem öncélúan őszinte, ki már csak azért sem hazudozik magának és másoknak, mert tudja, hogy két igazság között az egyenes út a legjárhatóbb. A legnagyobb természetességgel engedi meg magának a szokimondás örömét, ami ma is nagy luxus. Démonként nyargalászik a magyar ugaron, és jobban félnek tőle, mint amennyire ő fél a körülötte lévő világtól. Eléri, kikényszeríti, hogy meghallgassák. Ott is, akkor is, ha hallani sem akarják mondandóját. Krisztusi alkat, ki nem csak hordozza, de meg is ácsolta saját keresztjét.

Párizsban megpihent. Sokan hiszik, hogy világi volt, pedig dehogy. Csendesesen, majdnem visszahúzódottan éldegélt a nagy városban, Léda asszony védő szárnyai és férjének megértő tekintete alatt. Azonnal észrevette, mikor Párizsba beszökött az ősz, majd vásárfiaként nekünk hazahozta. Ady néha fáraszt, de Adyba nem lehet belefáradni soha. Ady örök.

MÁSRÉTI KATÓ ZOLTÁN

Grigol Abasidze, grúz műfordító

Vivaldi és Django Reinhardt találkozása

A Swing a la Django zenekar amellet, hogy népzenei, cigányzenei értékek megőrzésére törekszik, különleges stíluskombinációt hozott létre, melyben a szvinget, bossa novát, tangót, jazzt, és sanzon dallamokat szelídített egymással összhangba, a legutóbbi, rendkívül különleges és sokoldalú műsorában pedig barokk zenével, Vivaldi Négy évszaki hegedűversenyének átíratásával örvendeztette meg a közönséget. A „django pop”-ot játszó zenekar (virtuóz hangszeres improvizáció, zenei műfajokat keverve) a szving, jazz aranykorát idézi meg a mai zenei közegbe.

A klasszikus zenei átiratok ötlete a Barokk randevű nyári fesztiválra eredeztethető (Nyolc éve került megrendezésre, legutóbb a Gödöllői Királyi Kastélyban kapott helyet). A Vivaldi hegedűversenybe dinamikus melódiákat illesztve még erőteljesebbé lett a tavasz vidámsága, a nyári hőség és vihar egyaránt. A dermesztő tél előtt az őszi vadászat során megriadt vad cikázó

menekülését az Autumn Leares dallamai is kísérik. A magas színvonalú, zenei meglepetésekkel teli műsort filmzenék (Mission: Impossible, Az élet szép, Óz a csodák csodája) és pattogó ritmusú zenei darabok (Csárdás) egyaránt díszítik. A csitári hegyek alatt című népdallal a zenekar ismét gondolatokban, érzelmekben, emlékezésben elmélyült percek szerzett a közönségnek. A klasszikus zenéhez kötődő műsorok sora folytatódik, a zenekar az InFusion Trioval várja szilveszteri koncertre a „django pop” kedvelőit a Palais Ehrbar Saal-ba (1040 Wien, Mühlgasse 28.). 2024-ben pedig bizonyára nagyvonalú zenei műsorok keretében kerül majd sor a zenekar fennállásának jubileumi, 10. évének megünneplésére. Swing a la Django – Lombos Pál – zenekarvezető, nagybőgő, Dani János – gitár, hegedű, Dani Norbert – gitár, Seres Vilmos – klarinét, szaxofon, Gallyas Lakatos Róbert – zongora, Weisz Nándor – dob.

SZABÓ ZSUZSA

Kisalföldi „száműzött történetek”

Az újrealista, újnépies próza műveseként hosszú évek óta példás alkotói szorgalommal és elkötelezettséggel segíti napvilágra és adja közre Reisinger Attila szűkebb pátriája, a Kisalföld „száműzött történetei”-t. E dicséretes törekvés legújabb eredménye a szerző *Árnyak között* című karcsú kötete, amelyet idén jelentetett meg a Magyar Napló Kiadó. (Nemcsak a borítófedel illusztrációja üzenet-értékű, egy egykori paraszti nagygazdaság vagy termelőszövetkezet üres épületének, elhagyott udvarának képével, de a könyv a *Köszörű-időben*-t jegyző Boros Erikának szánt ajánlása, Oláh Jánostól választott mottója is.) A korpuszba emelt kisregényt és négy rövid novellát a történelmünk sorsfordító eseményeihez (hangsúlyosan keretként) kapcsoltság mellett analitikus jellegűk is egységre hozza, alakjaikra – jelenüket is megköve – béklyóként nehezedik a múlt súlya, sorsuk közösségi sorssá, a szocializmus évtizedeiben lenyomott mítoszai egy közösség elhallgatott mitológiájává állnak össze.

A mozaikos szerkezetű *Alkony* három elbeszélőnek történeteiből egy negyedik, a doni fronton elesett Nyírő Ernő bontakozik ki. Kilenc évvel a világháború vége után még mindig őt várja haza időse édesapja, aki nem tud beletörődni a kapott gyászlelél igazságába, fia elvesztésébe. A forradalom felé tartó ország politikai-társadalmi változásai közepette a hiány jelent csak számára állandóságot és a napok monoton, egyforma pergése, harangszótól harangszóig, pirkadattól napszálltaig. Egyetlen öröme, ha leányági unokája mozdulataiban, gesztusaiban rokonságot talál a fiúval (ennek jelképévé válik a papírsárkány), ha valahol fellelheti túnt nyomait és azok alapján megidézheti kedves személyét. Sokat gondol Ernőre egykori bajtársa is, aki tanítja volt utolsó óráinak és aki, vele ellentétben, túlélte a szovjet mesterlövész golyóit. Neki mozdonyvezetőként tizenhat esztendővel az ominózus nap után kínálkozik lehetősége Hegyeshalomra utazni, felkeresni barátja családját és – saját lelkiismeretén is könnyítve – elmondani az akkori történeteket. Am ezeket már csupán a háziasszonnyal, a hősi halott testvérel közölheti, az ágyhoz kötött, beteg apa nem lát jól, az egyenru-

hás férfit hazatérő fiának véli, s arcán a boldogság könnycseppje fut le. Az unoka, mintegy gyónás-ként, szeretett nagyszülője haláláról és temetéséről számol be, megemlítve a hálomából tudomására jutott utolsó „találkozást”, képele és a számára készült sárkány látványának segítségével kísérelve meg oldani fájdalmát, szomorúságát. Mégis csak a sírásig jut.

A *Visszatérés* a másik oldalra lép át és egy békében megöregedett katona szörnyű tettének helyszínére vezet, bűntudat vezérelte útját mutatja be. A szerző, ügyes megoldással, a leírás közvetlensége helyett kínált, jól követhető, szimbolikus jelek sorával az olvasót is munkára készíti: a valaha lakott területet visszahódító dús vegetáció, a fényben égő vadrozsabokor, a menyét (mint lélekállat), a sorozatlövések a falon, a bent maradt, még most is sebző lövedékek egyértelműsítik a történeteket. S beszédes az is, hogy az árnyékban elosonó bűntést éppen galamb, a béke madarának hangja űzi vissza várakozó rokonaihoz. Az *Ún-nep után* piaci jelenetében azonban sem a bűn, sem elkövetője nem marad rejtve. Noha „az emlékekre rálépett az idő”, az azóta felnőtt gyermek az öreg árusban is felismeri a Karácsony meghittségét tönkre tevő, állataik elvételekor apját megverő ávost és öklét emelve indul felé. A zárlat nyitottsága ellenére az őket figyelő varjú jelenléte sejteti a továbbiakat. Az *Örökségben* viszont a barbár cselekedet eredménye kerül napvilágra és veti árnyát a családi múlttra: a kis Anita eltávozott nagyapja értékesíteni kívánt telkén ugyanis tömegsirt tárnak fel a földmunkák során. A *Fekete víz* megvakult mesélőjének – végül – csak az emlékek jutnak, azok alakjaival, színeivel próbálja kitölteni, hasonló sorúsú kedvese örömeire is, a jelen sötét világát.

Ahogy hőse, maga a szerző is szinte kimeríthetetlen forrásként tekint a múlttra, személyesre és közösségre egyaránt, azokból táplálta fel egész eddigi életművét. Örömteli, hogy az *Árnyak között* tovább gyarapítja éppúgy a magán-, mint a nemzeti értékes részét képező lokális mitológiát.

Reisinger Attila: *Árnyak között*. Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2023., 105 p.

SZEMES PÉTER

S. CSOMA JÁNOS

Sosem vagy egymagad

Halad a had, halad
sosem vagy egymagad
sodor a fürgeteg
mind mind, együtt veled
együtt halad a nép
veled teljes a kép
egy vagy a sok között –
porszem a sivatagban
ha lennél egymagadban
mit érnél, kinek élnél
kezek egymásra lelnek
szív mind egyszerre dobban
nem leszel elhagyottan.

Itt is magyar, ott is magyar

Itt is magyar, ott is magyar,
de a sok nép belezavar
mindenfelől szét rángatva
ki volt anyja, ki volt apja,
hol kínlódták ki a létbe
magyarként lett mások része
talpig jóban, talpig rosszban
hol osztrákban, hol oroszban,
hol németben, hol románban
én csak vártam, mind csak vártam
akartam, de elhibáztam
itt van hát a magyar átok
mondhatnám, hogy teszek rátok
komaságok, sógorságok
hátha jobb lesz, hátha, hátha
hol lelhetünk jó baráttra?

PÓSA ZOLTÁN

Imák Barna Mártának

Halvány arcod szenved
Homlok-horizontom
Verejték tó kékjén
Tiszta látástükröd
Mélyén nem ismerek
Égő önmagunkra
Dermedt öröklétünk
Szenvedő keresztjén
Az enyhítő szellő
Szavaid hullása
Ha egyedül vagyok
Se hagyj önmagamra
Kezeink összeforrt
Lánca rekessze ki
Semmibe vetített
Kínzó szörnyeinket

JELLEN SZÁMUNK KÉPEI

Világgá mentél, Petőfi Sándor. Világirodalmi tagsági igazolvánnyal farzsebedben. A szülőházadat övező emlékpark szobrai is erről tanúskodnak.

A Bécsi Napló búcsúzik 200. évfordulótól. De ablakot nyit a nagyvilágra. Főhajtás-ként előttem, emelt fővel a nagyvilág előtt. Így nézünk rád, mi, utódok, Nemes Nagy Agnes szóhasználatával: „magyarul és világlag!”.

Verseid műfordítóinak szobrai közül kiválasztottunk néhányat, hogy hány világtájon vagy jelen. (A műfordítók neve mellett a szobrászoké áll.) Kertbeny Károly szobra méltán első, németre fordítónak állít emléket. Eugen Jebeleanu a román, (mindkettő alkotója **Kutas László**), Tadeusz Nowaké (**Ewa Fleszar**) a lengyel, Lu Xun (Lu Hszün) pedig (**Sze-tu Cseo-kuang** szobrán) a kínai író- és olvasótársadalom irányába nyitott neked utat. Bagrat Sinkuba abház költő **Ahba Cira Fjodorovna** mintázta meg. A kortárs német fordítások Franz Fühmann tollából származnak, az ő mellszobrát **Wieland Förster** készítette.

Otto Manninen finn (**Wäinö Aaltonen** mellszobra) és Grigol Abasidze grúz műfordítóé (**Tezi Asatiani** alkotása) szintén az 1985 óta folyamatosan gazdagodó nagykőrösi Műfordítók parkjában áll. És a park díszes a szlovák Ján Smrek, az olasz Giuseppe Cassone, a holland Antal-Opzoomer Adèle, a holland Bagrat Sinkuba, az abház, Grigol Abasidze, az orosz Leonyid Martinov, vagy Atanasz Dalceev, a bolgár műfordító szobra. És vannak akik magyarokként formáltak új nyelven is hű versfordítással szavakat: Gyomlay Gyula ógörög, Farkas Pál cigányra, Kunos Ignác törökre, Kemény Ferenc dánra, Csengeri János latinra és Radó György lengyelre, olaszra, franciára.

Akadnak még szobor nélküli műfordítói másnyelvű tisztelőid között is. Köztük vár sorára a *Szabadság, szerelem* franciára fordítója, Alexandre Dumas; első kínai fordítója, Bay Mang, az amerikai Grace Greenwood, a héber Avigdor Haméiri, a mongol Biambin Rincsen, a finn Toivo Lyy, a japán Nobuo Tida.

Bizalom és idő kérdése, hogy a park egyik-másikuk szobrával mikor gyarapszik. És mindenik arcél mellett külön ki kell emelni, az egyéni művészcsoportok megmintázó, kiváló jellemábrázoló, erős szobrász-egységiségeket. Erős vonalvezetésű képzőművészek. Beleélték magukat a műfordítók művészi arculatába, és nagy ráérzéssel készítették Kiskőrösre, a Műfordítók parkjába a vállalt mellszobrot. (Juha Éva munkatársunk járta fényképezőgéppel körbe őket. Lapid Eszter, műzeumi igazgatónő segítségével.)

Irodalmi világtűleveled pedig hadd gyűrődjék a farzsebedben. Aligha kell elővenned... Hiszen egyik költői álmod, jóslatod a szobrokon keresztül is üzen: igen, a neved él, másokét is éltetve. Másik nagy álmod, a világszabadságé viszont még várat magára. Távol tőled, távol tőlünk. De a művészek, műfordítók, szobrászok hite szavaid igazában, az segíthet – legalább lélekben – békésebb és szabadabb világot remélni... amelyben majd megint szavaid tisztaságával emlékezünk meg rólad, arról, hogy valamikor üstökös-ként jártál már közöttünk...

~lengyel~

